

A
Z S I D Ó

ÍRTA:

FÜREDI BÉLA

1882. DECZEMBER HÓBAN

SZOMBATHELY,
BERTALANFFY JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJA
1882.

BEVEZETÉS.

(Egy kis visszaemlékezés.)

1875 év tavaszán volt Magyarország alkotmányos-
sága 8. évébe lépett s körülbelül ugyanannyi idő telt
el, mióta a magyarországi zsidóvallású honpolgárok az
egyenjogúsításban részesültek. – Az 1867-68-iki bő
termések óta, mintha a természet azokban utolsó erejét
adta volna ki, az időjárás mindinkább rosra fordult,
silány termésre még silányabb következett, az évszakok
rendetlenül állottak be és még rendtelenebbül folytak le
elannyira, hogy majdnem biztonsággal lehetett már követ-
keztetni, miszerint az eddigi kedvező, enyhe, közép-
európai égalji viszonyok jelentékenyen megváltoztak,
határozottan rosra fordultak. – Ez alatt az önkor-
mányzat terjedelmes szerkezetével járó nagymérvű ki-
adások eddig szokatlan, évről-évre fokozódó terheket
rőttak a nemzet vállaira. – Szerveztettek 1872-ben a
bíróságok; azóta új törvények és rendeletek egész hal-
maza keletkezett, de ez által az igazságszolgáltatás csak
drágább, nehezkesebb, hosszadalmasabb és szövevénye-
sebbnek bizonyult s a nép, mely az önkormányzattól
legalább egyszerű, gyors és olcsó törvénykezési eljárást
várt, rövid idő múlva ezen reményében is csalatva látta
magát. – Az 1867-iki kiegyezésben gyökerező, czélsze-
rűtlennek bizonyult kereskedelmi politika hézagai és hát-
rányai mind érzékenyebben éreztettek a kereskedelem és
ipar különböző ágaiban, melynek káros volta viszont
kihatott a gazdaközönségre, különösen pedig a közép
osztályú birtokosra, pedig ennek helyzete, előbb élvezett
számos kiváltságainak megszüntetésénél fogva, inkább
egyebütt való kárpótlatást igényelt volna, semhogy

az időről-időre súlyosbíttassék. – Ehhez járult még az 1873-ik évi válságos pénzügyi viszonyok, az úgynevezett tönk beálltával a mindenütt érezhető pénzszüke s ezzel kapcsolatosan a személyes hitel teljes megrongálása; és miként a rothadásnak indult szerves test fölületét többnyire penész szokta ellepni, úgy nem is csoda, ha a most jelzett általános zilált anyagi viszonyok közt a lelketlen uzsora, ez undok kinövés, csakhamar lábra kaphatott. Szóval nagymérvű elszegényedés, ijesztő hanyatlás vala tapasztalható minden téren, általános lett az elégedetlenség, de volt is reá elég ok.

Ily viszonyok közt lépett fel 1875-ben Istóczy Győző országgyűlési képviselő a „zsidófaj” elleni támadásaival, eleinte ugyan csekély, úgyszólván semmi eredménynyel, utóbb azonban állításai és tana többről-több hívőre és követőre talált. – Mi bírta Istóczyt, ki eladdig észrevehető előszeretettel érintkezett és társalkodott egyes zsidókkal, arra, hogy a németek által felvetett „zsidókérdést” tanulmány tárgyává tegye, abban nyilvánosan elszóljajon, mennyi igazság rejlett a „zsidófaj” elleni támadásaiban, alanyi vagy tárgyi érdek vezérelte-e őt első fellépésénél: mindennek elbírálása nem tartozván művem keretébe, azt ezúttal teljesen figyelmen kívül hagyom. Egyelőre csak azon egy ténykörülmenyt akarom konstatálni, hogy habár a magyar, mint a világ leglovagiasabb nemzeteinek egyike, más nemzetiségek és gyülekezetek irányában szerfölött türelmes volt és lesz is minden időben: mindazonáltal nem csoda, ha az általános elégedetlenség közepette Magyarhonban is számos követőre talált egy oly tan, mely minden vizátság magyarázatát felleltnek, minden baj okát kifürkésztetnek állította. – A nemzet nagy része eleinte csak közönyös mosolylyal fogadta Istóczy kifakadásait, de egy jó nagy része – jobbára az elégedetlen – feltalálván a zsidónép bűnbakját, tetszéssel nézte, hogyan teszi ki magát Istóczy, kinek azonfölül bő olvasottsága és személyes bátorsága sok rokonszenvezőt szerzett. – Voltak ezen-

kívül sokan, kik belsőleg ugyan teljesen egyetértettek Istóczyval, de egyrészt élelmességből, melynél fogva vagy vártak egyes zsidóktól anyagi hasznot, vagy ezeknek máris lekötelezettjeik voltak, másrészt pedig azért, mert a műveltet adván, minden alkalommal az egyenlőség, szabadság, haladás, humanismus s több efféle elveket hangoztatván, a világ előtt önmagukkal ellentmondásba jönni nem akartak, vonakodtak belső meggyőződésüknek nyílt kifejezést adni; de azért az ilyen macskát zsákban árulók alattomban erősen szították az ellenségeskedést és minden adott alkalommal viszály magvát hintve, iparkodtak a zsidók elleni ellenszenvet és gyűlöletet másokban mindinkább élesebbé tenni.

Ha Magyarhonban valaki kedvező körülmények között, midőn a megelégedés általános, virágzik a jólét, fellép azzal, hogy a zsidóvallás és annak követői ellen izgatottságot akar kelteni, bizonyos, hogy kudarcot vall – így azonban, mert sok ember létezik, ki mindig hajlandó a vizás állapotnak egy önmagán kívüli okot tulajdonítani, mi természetesb, minthogy a baj növekedtével bujtogatózás folytán igen sokban megerősödött azon hit és meggyőződés, miszerint minden bajnak egyedüli okozója a zsidó?

Az általános elégedetlenség létezése által megvalvetve az alap, melyben a zsidógyűlölet egyre hatalmasabb gyökeret kezdett verni, némely vidéken hangosan nyilvánult, némelyeken csak alattomban lappangott és csak kevés oly vidék volt az országban, a hol a különböző vallásfelekezetek között teljesen zavartalan, békés egyetértés lett volna. S e tekintetben határozottsággal kimutatható, hogy főkép azon megyékben és vidékeken ütötte fel állandó tanyáját a zsidógyűlölet, hol az Ausztriávali szomszédságnál fogva a magyar lakosság közé nemet elem befurakodott, továbbá a felső magyarországi tót megyékben, hol azonfölül a kevésbé, vagy éppen nem assimilálni akaró lengyel orthodox zsidó emelkedett túlsúlyra; míg ellenben Veszprém, Somogy, Tolna,

Baranya megyékben, az egész alföldön s egyáltalán ott, hol a tiszta, tőzsgyökeres, keverék nélküli magyar faj honol, a ki a más felekezetű iránt örök idők óta nemes türelmességet tanúsított, s kihez a zsidó is annál szívesebben szokott simulni, minél inkább látja, hogy szívesen fogadtatik: ott és oly helyeken a bujtogatás épen nem talált termékeny talajra.

Tény az, hogy Magyarországon ős idők óta jobbra a maga is csak szívességből befogadott s túrt német és tót elem üldözte leginkább a zsidót; – tette pedig ezt azért, hogy az idegen iránti ellenszenvet önmagáról másfelé terelje; – de soha az igazi magyar, kinek jelleméhez nem fér a már egyszer kebelére fogadottat többről-több üldözésnek kitenni; az ősrégi tiszta, gyökeres magyar nem is lehet meg zsidaja nélkül, kit ő maga is behozott magával Ázsiából.

Az elégedetlenséget növesztő közgazdasági okok szaporodása egy részt, másrészt egyes egyének olcsó hírszerzési vágyánál fogva a külföldről beszivárgott bujtogatási szándékkal való nyílt fellépése 6-7 év leforgása alatt Magyarország társadalmi helyzetének az előbbihez képest alig felismerhető ábrázatot kölcsönöztek elannyira, hogy az európai légáramlatban lappangó, de még határozott alakot nem öltött mozgalom hazánkban már eleve elkészített talajra talált.

Magyarhonnak, lakossága számarányához képest, oly jelentéktelen a munkáspártja, hogy a modern socialisticus eszmék itt más alakban, mint antisemitismusban való nyilvánulása kockáztatná azok népszerűségét és vele terjedésük lehetőségét.

De annál háládatosabb érnek bizonyult a zavargásnak a vallási gyűlöleten való kezdeményezése, a honnan azután – a történelem számos példajaként – az könnyen terelhető másfelé is.

Ily féle mozgalom ellen egyes egyének sikeres fellépéséhez vérmes reményeket kötni, ahhoz túlzó képzelet kell. De a már megindult eszmetisztázási eljáráshoz

hozzájárulni, ahhoz minden polgárnak nemcsak joga van, sőt jóakarattól folyó e téren működése helyes felismerése a hazafiúi kötelességnek. Szabad hazában szabad polgárnak való a szabad sajtó használata.

Hazafiúi kötelességérzetből fakadó felszólalásomnak 2-féle célját tartottam szem előtt.

Először szolgáljon az zsidó honfitársaimnak buzdítóul az általuk az egyenjogosítás óta a magyarosodás érdekében kifejtett működési irányban való lelkes kitarásra, sőt e szent ügy még sokkal buzgóbb módon leendő felkarolására.

Ha nem látnám be, hogy ámbár rövid 15 év óta a magyarosodás érdekében annyit lendítettünk, hogy a legutolsó statisztikai kimutatás szerint a protestáns vallású magyarok után e téren első sorban következnek a zsidóvallásúak s még csak azután a katolikusok, s mindennek daczára némely elfogult részéről még mindig az a szemrehányás ér bennünk, hogy germanisálunk; tehát hogy eme kifogást is tökéletesen alaptalanná tegyük, nem szabad előbb nyugodnunk, míg az utolsó szálig tősgyökeres magyarok nem vagyunk; – ha továbbá nem tudnám, hogy Francia, Angol és Olaszországi hit-sorsosaink csakis a nemzeti nyelv teljes elsajátítása által vívhatták ki maguknak nemcsak az elvi, hanem a tényleges egyenjogosítást is, minélfogva most már azoknak nincs mit tartani az örökké zaklatolódó vészes kitörések reájuk való hártásától s ha ezen államokban a durva ököljog itt-ott fel is üti fejét, ők legalább biztosítva vannak, hogy a marczangolás nem ő rajtuk veszi kezdetét; – ha személyesen nem győződtem volna meg, hogy vannak e hazában vidékek, hol kedvezőbb társadalmi viszonyok, békés egyetértés és összetartás léteznek a különféle felekezetű polgárok közt; – ha nem jutottam volna azon meggyőződésre, hogy Magyarországon bizony mindenütt így lehetne, csak akarni kell; mert nem nemet a magyar, sem nem muszka, hanem türelmes, nemes, lovagias nemzet a legutolsó parasztig, mely bár-

minő és akárhány nemzetiséget és felekezetet szívesen befogad, és magához felemelni képes, csak ezek simuljanak hozzá és ne idegenkedjenek tőle; – ha mindezt nem tudnám: hallgatnék most is. De mert már a fényes napnál is világosabb, hogy nincs mit habozni, nincs mit tétovázni, azért érzem magamat indítva a czélbóli felszólalásra, hogy még a legutolsó paránya is vesz-szen ki azon kárhozatos indolentiának, melynek keserű levét – még csendes időben is – más nem issza meg, mint a vagyontalan zsidó.

A gazdag zsidó tetszése szerint választhatja magának azon kört, melyben akár üzleti, akár társalgási téren mozog; – úgy intézi tehát dolgait, hogy csak oly egyé-
nekkel és társaságokkal érintkezzék, kik vagyona miatt szemtől-szembe legalább is kímélik, de sok esetben tisztelik is.

De bezzeg megverte a jó Isten a vagyontalan zsi-
dót mind üzleti, mind társalgási téren. – Bú és gondok közt keresve mindennapi kenyerét lőt-fut, munkálkodik és fáradoz, s nem enged neki szabad választást az érint-
kezési körökben létfentartási ösztöne, mely űzi, hajtja, kényszeríti oda menni, sőt tolakodni, a hol lenézik, meg-
vetik, gyalázzák s legjobb esetben is csak gúnyolják, de nem szegénységéért, hanem a szagáért. – Társalgási
téren csak 2 helyet ismerek e földön, hol a vagyonta-
lan zsidó nincs kitéve üldözésnek s e két hely: a zsiná-
goga és a temető, de ezekből is csak a legutolsó hely
jut a szegénynek. S mindezekért még csak nem is kár-
pótolhatja magát valahol élte sanyaruságai közepette; szen-
ved alatta tehát csak a szegény zsidó, és nem a gazdag.

Második czélja felszólalásomnak az, hogy a zsidó-
jellem és ezzel kapcsolatosan az általános helyzetnek
rendszeres és tárgyilagos megvilágítása által másfeleké-
zetű polgártársaimnak a legújabb áramlat mibenlétéről
helyes fogalmakat szerevezve, azoknak alkalom nyújtassék
a haza és közjó érdekében kívánatos elhatározásra.

Szegény szülőktől származván és maiglan sem bírván – hál' Istennek – vagyonnal, nem terhelhet az a vád, hogy a capitalismusnak kívánok propagandát csinálni. – Eddigi működésem alatt főtörekvésem mindenben és mindenütt csak oda vala irányozva, hogy mint kötelességét teljesítő, korrekt ember és honpolgár szerepeljek; személyes tekintetek által nem vezéreltettem és mindenkor bírtam annyi személyes bátorsággal, hogy azt, a mit gondoltam, éreztem és tudtam, ott, a hol rá szükség volt, minden habozás nélkül ki is fejezzem.

Jelen alkalommal sem indít engem a felszólalásra dicsvágy, avagy hírnevességi viszketeg, sem pénzbeli vagy másféle ígéret, sem biztatás vagy jutalomra való kilátás, hisz mai világban a nyílt és őszinte szó nem számíthat jutalomra sem zsidó, sem keresztény részéről; – megelégszem azon pusztá öntudattal, hogy hazafiúi kötelességet teljesítek, a mennyiben gyenge tehetségemtől kitelhetőleg a közjó előmozdítására hozzájárulni iparkodtam; – vezérel jelen felszólalásomnál kizárólag a jóakarát, mely egyedüli és fegfőbb jutalmát abban lelné, ha kifejtendő nézeteim honfitársaim méltánylását és elismerését rang és felekezeti különbség nélkül tudnák kivívni.

Iparkodni fogok, tehát a vizsás állapot keletkezési és létezési okának kutatását elfogulatlanul eszközölni és mindvégig szoros következetes tárgyilagosságot tanúsítani; megnevezendem a társadalmi betegségeket megillető nevükön s eme eljárásban azon elvből indulok ki, hogy a hol orvosolni kell, ott nem szabad álszemérmeskedni, szégyenleni a bajt felfedezni; és habár e tekintetben kíméletet nem ismerek, mindazonáltal óvakodni fogok minden ingerkedő személyes sértéstől, kerülendem a durva, czélzatos boszantást: szóval „Higgadt és igazságos akarok lenni, minden érdek nélkül jót akarok.

Végre helyenkint kifejtem egyéni nézetemet és felfogásomat az illető társadalmi bajok orvoslási módja felől is, melyet azután helyes és elfogadhatónak lehet tartani, de lehet azon módosítani, vagy azt teljesen el is vetni;

én korántsem arrogálok magamnak, hogy épen az én nézetem legyen mérvadó, hogy az kifogástalannak, egyedül célhoz vezetőnek tekintessék; de annyi azonban kétségtelenül áll, hogy így nem maradhat, valamit okvetlen tenni kell, mert maholnap bekopogtat a 20. század és mi még a 18. század utolsó évtizedében keletkezett eszmékkal sem tudunk teljesen megbarátkozni a gyakorlati életben.

Rajta tehát, munkára fel!

A ZSIDÓTERMÉSZET ÉS A HELYZET.

A mű tárgya és felosztása.

1. Művem t á r g y á t a szorosabb értelemben vett zsidó természet képezi: tehát a zsidónak faji jellege, typusa, vallásából és történetéből merített jelleme, modorával és minden szokásaival, összes erényeivel és hibáival úgy, hogy minden elfogulatlanul gondolkodó annak figyelmes elolvasása után azt nemcsak elméletileg megegyezőnek ismerje el, hanem hogy egyúttal az ezer és ezer különböző egyénnel való személyes érintkezés folytán s azoknak szigorú és pontos megfigyeléséből, illetve tanulmányozásából merített adatok rendszeres és tárgyilagos összeállításában kiki általában az összes zsidótermészet kül- és belalakjának hű visszatükrözését lelje fel

Okadatom tehát és visszavezetem egyenkint a zsidó mindennemű sajátságát, tulajdonát és jellemvonását saját eredetére, természetesen szoros figyelembe vételével azon viszonynak, melyben a zsidó' a más felekezetekkel létezett eddig és létezik mai nap is.

Teszem ezt pedig azért, hogy ez által nemcsak jellemének fényes és sötét oldalai tűnjenek ki világosan, hanem egyszersmid azért is, hogy egyrészt mennyiben járult hozzá ő maga, s másrészt mennyiben a másfelekezetűek mostani jelleme és természete alakulásához, hogy ekként kiderülvén, hogy a mostani viszás állapot miben áll. hol és miben rejlenek a társadalmi bajok, ki mennyiben hibás és okozható: a követendő gyógymód önmagától kínálkozzék.

De nem bírom eléggé hangsúlyozni – s épen ezért művemben annyiszor a mennyiszor ismétlem is – hogy nem szabad figyelmen kívül hagyni, miszerint egyes

egyének nevelés és művelődés által s az azokra befolyással bíró viszonyoknál fogva más-más jelleget és jellemet, sőt némelykor egészen ellenkező természetet tanúsítanak s ennél fogva sok zsidó találkozik az életben, kire leírásom egyik vagy másik része kevésbé vagy éppen nem illik, de azért a leírás maga nem mondható helytelennek, hanem mindig csak az illető egyes egyének útnek el változás által az általam élethű nagyságban és eredetiségben adott képmástól; szóval mindvégig szem előtt tartandó, hogy nincs szabály kivétel nélkül.

2. Művem beosztását illetőleg a zsidótermészet jellemzésénél 3-féle szempont jön figyelembe u. m.: 1. a faj (race), 2. a nép (önálló nemzet) és 3. a szétszórtan élő felekezet.

Lényegesen megkülönböztetőnek tartom a „faj” fogalmát a „nép” fogalmától, mert míg a „faj” fogalma első tekintetre felismerhető érzéki (phísikai) jelenségeken alapszik, addig a „nép” fogalma erkölcsi tulajdonok által támad.

A „faj” tehát a vérmérséklet és testalkati sajátságok (typus) együttesen a faji jelleg által, a „nép” pedig a nyelv, vallás és történetből merített belejét által jellemezhető.

Miután pedig a zsidó 8 századon át mint külön országgal, állammal bíró, önálló nemzet szerepelt, azóta pedig mint elszórt felekezet tűnik fel: ennél fogva külön szempontból ítélem meg a zsidót, mint népet (nemzetet), és külön mint elszórt felekezetet.

A beosztás tehát következőkép alakul:

az I. szakaszban általában a zsidó faji jelleget,

1. a II. szakaszban azon jellemvonásokat adom elő, melyek az önálló zsidó nemzet állami történetére és vallására vezethetők vissza és

2. a III. szakaszban pedig azon jellemvonások tárgyaltnak, melyek azon viszonyból származnak, melyben a zsidó, nemzeti önállóságának felbomlása óta, mint szétszórt felekezet létezett a másfelekezetekkel egész a mai napig.

I. Szakasz.

A zsidó faji jellege.

Ez, mint a beosztásból is kitűnik, nem egyéb, mint részben, a zsidó vérmérsékletéből származó, részben a zsidón első pillanatra érzékileg észlelhető testi tulajdonok összege, mely a zsidót más emberfajtól megkülönbözteti.

Ennélfogva a faji jelleg 2 részre osztlan veendő szemügyre a szerint, amint az a vérmérséklet, vagy testalkat jelensége gyanánt fogatik fel.

1. A zsidó vérmérséklete

A zsidó, mint tudvalevőleg általán minden sémita törzsbeli népfaj, vérmérsékre nézve vérmes (sanguinicus) természetű.

A vérmes természet ismertető jeleit többnyire mindenki tudja, azért én is csak a jelentékenyebbek elsorolására szorítkozom, u m.:

Élénk észjárás és képzelet, – nem annyira alapos mint gyors felfogás, innen való az ismeretek sokoldalúsága, de jobbára felületessége is, – könnyen gerjeszhető gyorsan múló indulatra, de még könnyebben lelkesedésre, könnyenhívőség és reménykedés, rangra, kitüntetésre, tiszteletre, hír- és dics-vágyó, lelkültre nézve érzékeny és jószívű, kedélyre nézve vidám, szereti az élczet, adomát, humoros és satyricus szokott lenni, s jóízűt tud nevetni, testtartásra nézve mozgékony, a beszédet élénk taglejtéssel, nyomatékos arczkifejezéssel és majdnem éneklő hangsúlyozással kíséri.

Mindeme tulajdonok vérmérsékleténél fogva kisebb nagyobb mérvben minden zsidóban fellelhetők.

2. A zsidó typusa.

A zsidó testidom és külalakra nézve az emberi

nem kaukazi fajához tartozik s ennek kifejezett déli típusával bír.

11. szakasz.

A zsidó nemzeti történetéből és vallásából merített jellemvonások.

Elfogultság nélkül bírálva a zsidók, mint nemzet körülbelül 8 százados történetét s az ezzel szoros kapcsolatban levő vallását, azon meggyőződésre kell jutnunk, hogy e nép rendkívüli harci műveletek által nem tűnt ki, a különböző államalakulásokra kiváló politikai befolyást nem gyakorolt, de vallása által a közmívelődés terén az emberiség történetében a leglényegesebb fordulópontot képezé.

A nép jellemére nézve mindössze csak két említésre méltó mozzanat tűnik fel a zsidók történetében, az egyik a fegyelmetlenség és vetélykedési viszketeg, melyet úgy egymás irányában, mint vezéreik, királyaik és főpapjaik irányában tanúsítottak, mely tulajdon az egyiptomi rabigától irtózó nép korlátlan szabadság utáni áhítozására vezetendő vissza. A második körülmény, mely említést érdemel, az csekély és kizárólag a vallás szolgálatában álló, de classicus irodalmuk, melyet illetőleg bátran mondhatni, hogy a zsoltárok és próféták könyvei classicitásuk által a világirodalom közkincsévé váltak.

Ez utóbbiak élő tanújelei azon tántoríthatlan istenfélelemnek, továbbá azon bátorságnak, melylyel a bálványimádást és egyéb időnkint elharapózó korcs Shibákat még királyokkal szemközt is nyíltan ostorozni merészelék, sőt e téren kifejtett nemes buzgalmukban a martyrhalállal is dacolni képesek valának.

Egyebekre nézve a világtörténelem színpadján a zsidók szerény szerepet játszottak volna, ha vallásuk nem lett volna korszakalkotó. Történelmi nevezetességet kölcsönöz tehát a zsidó népnek ama egyetlen, de a

világtörténetben páratlan ténykörülmeny, hogy hazája elvesztése, államélete felbomlása, önálló nemzetiségének megszűnte, a föld kerekéségén való elszórtága és szakadatlan óriási mérvű üldöztetése daczára is évezredekén át tartotta fenn vallási alkotmányát, melylyel megtermé az egyistenég eszméjét, alapját veté az egész szárazföldet világossággal elárasztó kereszténységnek s így egymaga biztosítá örök időkre az erkölcsi világrendet.

Ki a szép, jó és nemes iránt fogékony kebellet bír, az bizonyára beismeri, hogy a zsidóvallás minden – erkölcs magvát és alapját tartalmazza. – Senki sem fogja kétségbe vonni, hogy Mózes, e vallás alapítója, a világ egyik legnemesebb s legbölcsebb törvényhozója vala. – E tekintetben elég az egyistenég eszméjére, elég Mózes tízparancsára utalnom, s minden további magyarázat fölöslegessé válik.

De bölc törvényhozó volt ő egyébként is. – Mert ha egy törvény megítélésénél főkép annak szelleme és intentiója tartandó szem előtt, úgy múlhatlanul be kell vallani, hogy Mózesnek, mint törvényhozónak főérdeme abban állott, hogy minden egyes törvénye és rendszabálya a legtisztább erkölcsben gyökerezvén, szigorú számot tartott az akkori viszonyokkal, főleg pedig népe jellemével és lelkületével. Míg tehát egyrészt azon szellem, mely az egész törvényt elejétől végig átlengi, a legfőbb erkölcsiségben veszi eredetét, addig másrészt szigorú következetességgel látjuk benne keresztülvive azon törekvést, hogy minden egyes mozzanata az uralkodó viszonyoknak teljesen megfelelő, minden egyes intézkedése cél- és okszerű legyen.

Ebből folyólag, hogy Izraelből, eme addig szolgálkú népből, egy önérzetes, életképes nemzetet alakítson, okvetlenül átlépheti en válaszfalát kelle emelnie *Izrael* és a többi, akkor még kizárólag erkölcstelen és barbár, mert sokistenséget és bálvány-imádó népek között.

Tehette e volna ezt hathatós eszközlel, mint azzal, hogy elhité népevel, miszerint **I z r a e l I s t e n e k**

v á l a s z t o t t n é p e ? – Soha! – Mert múltja e népnek nem volt alkalmas arra, hogy rá hivatkozva felélessze benne az önálló nemzetiségre való törekvést; – tehát valami ujjal kellett neki előállani, a mi vonz- és varázserővel bírjon, a mi biztatóul szolgáljon az Egyiptomban rabszolgaság közt nevelkedett, elfásult népnek, mire pedig kétségkívül legcélszerűbb eszköz volt azon hiedelem felkeltése, hogy Izrael Isten választott népe.

Míg ő és hozzá némiképp hasonló férfiak, „erős kézzel” vezették és kormányozták a népet, addig volt is ezen eszmének jó hatása, kitűnő foganatja. – Ő meghozta ama bölcs törvényt s hatálybaléptéről jól eleve gondoskodott; okvetlenül fel kellett tehát tennie, hogy az az öntudatra éledt nemzetben idővel vérré fog változni, s midőn már egyszer ennyire vitte, akkor nem lesz többé szüksége azon biztatásra, hogy kövesd törvényemet, mert Isten választottja vagy.

De hogy később, midőn az erkölcsök a népben elkorcsosodni kezdtek, midőn a vizsály és egyenetlenség lábra kapott s nem vala többé erélyes férfi, ki az eltévedt népet a helyes útra visszaterelni, megfékezni bírta volna, – hogy mondom a népben akkor azon tudat, ama hatalmas varázserejű jelszó, miként ő egy egyetlen, mindenható Isten választott népe, az általa kijelelt ösvényről való letérése által nemcsak a már meglevő öntudatot kiölni, hanem még önérzet helyett önhittséget és elbizakodottságot fog szülni: arról Mózes mitsem tehet, mert bölcs számításán kívül esett.

Mert eme szomorú következmény egyéb sem vala, mint az erkölcszlulás természetes folyamánya. Ugyanis egy nemzet, mely f é k t e l e n s é g e m e l l e t t azon tudattal bír, hogy egy hatalmas Istennek kiváló kedve telik benne, tehát különös gonddal vezeti egymaga ügyeit; az olyan nép elbízza magát, elveszti nemzeti önérzetét és büszkeségét, el minden nemes ambíciót, hisz Isten végez helyette mindent.

A mely népből pedig kihál a nemzeti önérzet és

büszkeség, a nemes ambitio, melynél fogva jövő tevékenysége kifejtésére buzdító példát lát múltjában, az többé nagy és hős tettekre nem képes serdülni, az olyan nép nemcsak hogy nem haladhat előre, hanem feltárhatlanul rohan ádáz végzete: a felbomlás és végpusztulás felé, a minthogy Izraelnek is, mint nemzetnek pusztulnia kellett.

S ha ezen elv a „választott népről” már akkor is végzetessé válhatott a zsidóra, midőn még államélete fennállott, midőn még önálló nemzetet képezve maguk között voltak: mennyivel több veszély kútforrása lehet ezen elv akkor, midőn a zsidó kénytelen más nemzetek közt elszórtan éldegélni?

Mert azonfölül, hogy minden egyes egyén elbizakodik az által, hogy ő a „választott”, egy jobb nép tagjának tartja magát, még azonkívül többi honfitársaitól elszigeteli magát, mely elszigeteltség viszont azt szüli, hogy minden nemzet, mint egyáltalán minden szerves test, szabadulni kívánván a nem vegyülékeny elemektől, folytonos viszályban és dörzsölésben emészti fel legjobb erejét.

Mert joggal várja meg minden nemzet minden egyes zsidótól, hogy az közte élvén, ne tekintse magát különb polgárnak, mint egyéb honfitársait, hanem hogy vele egy testté összeforrva azon nemzet örökké elválaszthatlan hű tagját képezze, mely saját létét egyedül amannak nemzetisége fennállása, jóléte és virágzásától tegye függővé, hogy azon nemzet szabadságának fáradhatlan előharcosa, buzgó bajnoka legyen, ki jólétben és balsorsban egyaránt osztozkodik, szóval: hogy derék hazafi legyen.

Ezen indokból akadni mára talmudban – biblia magyarázat – több helyütt egyes kitételekre, melyek szerint a szétszórtan élő zsidófelekezet tagjaira nézve az illető országos törvények és szokások érvényesek első sorban.

Szívesen is alkalmazkodott a zsidó minden időben – államélete felbomlása óta – azon nemzethez, mely között születelt és éh, – de ezen simulásban nagy köszönet nem lehetett, mert igazi hazafias iránybani működés csak szabad polgártól várható.

A mely civilizált nemzet azonban belátva a felszabadítás szükségét, a zsidót önmagához felemelé, annak csakhamar – alig egy fél életkor lefolyása alatt – alkalmá volt tapasztalhatni, hogy a zsidó a választott néprőli elvet, mint tarthatatlan válaszfalat, a gyakorlati életben teljesen és következetesen kiküszöbölván a vallási elvek sorából, önmaga mindent elkövet az egybeolvadás mihamarabbi keresztülvitelére, tudván azt, hogy ezen elv csak akkor vala helyén, midőn még Izrael önálló nemzetet képezett s egyedül egymaga imádta az egyistent, de a mai általános civilizáció korszakában, midőn e vallás ifjabb testvére, a keresztény vallás, általános elterjedtségnek örvend, a midőn a zsidónak az a nemzete, mely között él, azon ország a hazája, melyben napvilágot látott: csak oly elveket vallhat, melyek az egybeolvadás és hazafiság eszméjére gátlólag nem hatnak.

Egyebekben a zsidó vallás ép oly kevésbé zárja ki a hazafiságot, mint akár a keresztény vallás; mindkét vallás hívőire nézve pedig kétségtelenül áll: hogy csak az lehet jó hazafi, ki vallását kellő tiszteletben tartja.

Mert a kinek nincsen vallása, erkölcse, Istene: az előtt megszűnt minden szentnek lenni, az előtt a hazafiság is pusztá chimära. Csak a vallásbani teljes meg- és odaadás bírja az emberben azon határt nem ismerő lelkesedést előidézni, melyet a hazafiság magasztos eszméje múlhatlanul feltételez

Csak egyedül a vallás az, mely míg a maga részére ellenzi a túlbuzgalmat és rajongást – mint jóra nem vezetőt, – tiltja az életfeláldozást – mint természetellenest: – addig a haza érdekében testtel-lelkekkel való lelkesedésre buzdít, sőt szent kötelességgé teszi az életkockáztatást; csak a vallás az, mely míg a maga részére megelégszik a teljes odaadással, addig arra tanítja hívőjét, hogy vagyona, vére s élte feláldozásával az ember sokat, de hazájáért e l e g e t soha sem tehet.

M i z s i d ó v a l l á s ú m a g y a r o k n e m v a -

gyünk, de nem is lehetünk Isten választott népe, hanem igenis egyszerű, szerény, hazafiúi kötelességét teljesítő közkatónái szeretett magyar hazánk-nak, melyért, ha kell, éltünk és vérünket bármikor feláldozni a legnagyobb készséggel képesek vagyunk.

Azt hiszik tán a másfelekezetűek, hogy a választott néprőli elv szüli a zsidókban az összetartást?

Be nagyon csalatkoznak, be fölületes bírálat eredménye e következtetés!

Hanem igenis ama fényt és hőséget terjesztő lángoszlop: az egyistenség eszméje és amaz erkölcsi összhangzat, melyet mózesi törvénynek neveznek, egyrészt, másfelől a közösen szenvedett nyomás és üldözés képezé azon szilárd kapcsot, mely a zsidófelekezetet eddigelé elválaszthatlanul egybefűzé.

A közös üldözésből folyó összetartozandóságról máshol bővebben szó lévén, egyelőre a tisztelt olvasót a mózesi törvény csak egynémely erkölcsi jelentőségű intézkedésével szándékozom megismertetni, melyeknek a mostani zsidójellem is néhány vonását köszöni.

1. A tartózkodó mértékletesség.

A mózesi rendeleteknek, úgy a talmudisták idevágó magyarázatainak egész tömkelege részint közegészségi, részint önmérsékleti szempontból szabályozza az étkezési törvényt, mely mindannyiból a törvényhozó azon célja derül ki, hogy a nép tartózkodása és mértékletessége fejlesztessék és fokoztassék, s így nélkülözésekre begyakorolva legyen.

Ezen törvényhez a zsidók szorosán ragaszkodtak minden időben egész a legújabb időkig, sőt a talmudisták azt magyarázat útján helyenkint a végletekig részletezve szerfölött szigorították.

Példa erre a nyolcz napra terjedő húsvéti ünnep,

mely alkalomra mindvégig egy a legapróbb részletekre pedánsul kiterjeszkedő, túlszigorú étkezési szabályok rendelvek. – Példa rá az a tömérdek szertartásos, s többnyire történelmi jelentőséggel bíró böjt, melyeken tulajdonképpen teljes 24 órán át minden legcsekélyebb étel és italtól, úgy testi élvezetektől tartózkodni kell.

Hogy mennyi súlyt fektetett Mózes a mértékletességre, leginkább kitűnik 5. könyvének, 21. fejezet, 21. versében foglalt azon intézkedésből, hogy az iszákosság és dorbézolás kövezzel fenyítendő.

Innen magyarázható, hogy a dózsölés és tivornyázás úgy a régi, mint a mostani zsidók által mindig óvatosan kerültetett, és nagy ritkaság még a mai napon is olyan zsidó, ki akár az iszákosság, akár más efféle rút szenvedélynek volna alávetve, s ha mégis előfordul, úgy azon illető egyén többi hitsorsosa részéről bizonnal általános megvetésben részesül,

2. A családi élet és házi béke iránti páratlan szép fogékonyság.

Ez eredetét veszi a mózesi 10 parancsolat 5. pontjában, mely így hangzik: „tiszteld apádat és anyádat, hogy soká élhess e földön,” s mely az 5. könyvben több helyen is kimerítően taglaltatik.

E törvény értelmében az apa gyermekei fölött teljes hatalmúlag rendelkezhetik, csakhogy azokat megölni, vagy rabszolga gyanánt eladnia nem szabad; de viszont a gyermekek minden tekintetben feltétlen engedelmességgel tartoznak szülőik irányában viseltetni; innen is van, hogy a leányok a férjhezmenetelre nézve szabad választást soha, még mai nap is igen ritkán gyakorolnak.

Természetes, hogy az ily becsülés s tiszteletből folyó szófogadás és engedelmesség a zsidó családi életben oly szép harmóniát szül, mely a szülői, gyermeki és rokoni kapcsol, önkénytelenül a legszorosabban fűzni alkalmas.

Eme kölcsönös ragaszkodás szép jele gyanánt tekinthető például, hogy az apai gondozás alól kikerült, egészen önállósított, nagykorú gyermek is fontosabb vállalataiban rendszerint kikéri a szülői tanácsot, s e tekintetben a szülői kívánság többnyire szigorúan követendő parancsnak tartatik; továbbá, hogy akárhányszor láthatni, miként az egész közeli és távoli rokonság mindennemű áldozat hozatalával közös ügy gyanánt karolja fel a megszorult családtag bajaiban való támogatását.

Az aggkor a zsidóknál a mózesi törvény értelmében is szerfölötti tiszteltetésben részesült; hajdan a bírói szerepet kizárólag a nép vénei vitték, de a mostani zsidónál is különös tisztelet tárgyát képezi az ősz fejű aggastyán.

Különös becsülésnek örvend a zsidónál a ház körül a nő, ki a háztartásban főszerepet visz, s ki a gyermekek nevelésére mindig kiváló, sőt mondhatni kizárólagos befolyást gyakorol. Nem-e sajtáságos a zsidónál, hogy a házasságban, melynek megkötésére többnyire nem, a kölcsönös vonzalom, hanem a vagyon kérdése a döntő, mégis rendszerint a legszebb összhangzat uralkodik? Ez nem egyéb, mint neje iránt tanúsított tisztelet kifolyása a zsidó férjnek, ki amannak bármi óhaját a legnagyobb készséggel szokta teljesíteni. Ritkán is találkozik oly zsidó férj, ki nejével durván bánik, hanem igenis papucs-hős, az van elég.

Eme elkényeztetésből magyarázható ki az is, hogy míg a zsidó férj hivatásában ernyedetlen szorgalmat és fáradhatlan tevékenységet fejt ki, addig a nő rendszeren a kényelemnek hódol; míg a férj kiadásainál takarékos-ságot és fukarságot tanúsít, addig a nő vetélkedést visketege pazar fényűzés kifejtésében nyilvánul, s ha a zsidónál háztartása körül anyagi tehetségével arányban nem álló pazarlás észlelhető, úgy az nagyrészen a dédelgetett nő műve; mert a háznál rendszeren a férj hunyáskodik. s parancsol a nő.

Sietek azonban nem az udvariasság kedvéért, hanem

leginkább az igazsághoz híven hozzátenni, hogy eme fenti szabálynak majdnem ugyanannyi örvendetes kivételei vannak, mely kivételeknél azután dicséretreméltó takarékoság s buzgó munkásság méltón sorakoznak a többi szép női erények mellé; különösen ki kell emelnem emmellett a zsidó nő szelídlelkűségét, rendkívüli jótékonyágát, általában nemesbített kedélyállapotát.

De szó, a mi szó, legyen a nő bármilyen, összhangzatos családi életet, szép házi békét főképp a zsidónál találhatni.

3. A jótékonyági érzület.

E gyönyörű jellemvonást is a zsidó jobbára vallásának köszöni, mely ugyanis sok szép és czélszerű intézkedést tartalmaz a szegények, betegek, özvegyek, árvák és nyomorékok felszélyezését és gyámolítását illetőleg.

A megszámlálhatlan intézkedés közül itt csak egykettőt emelek ki: így pl. tilos vala a zsidónak akár szőlejében utószüretet, akár szántóföldjén az elmaradt termés utólagos felszedését eszközölni; a földek szélein és sarkain a gabonát érintetlenül kellett hagyni, mely termésrészek mindig a szegények számára voltak fenntartandók. Továbbá minden sütet kenyérből egy bizonyos járulmány a szegényeket illette. – Mégis bizonyos ünnepnapokon bármely zsidó asztalánál teljes bő ellátás jutott a jelentkező szegénynek, mely jótéteményekben azonban a Palaesztinában elszórtan élő idegenek is részesültek, aminthogy a zsidó vallás az idegenek iránt tanúsítandó lehető legnagyobb türelmességet egyáltalán szigorúan parancsolja.

S eme jótékonyági erény mintegy örökségképen szállott az utódokra. – Nem létezik még mai nap sem még oly tehetetlen hitközség, melynek szegénysegélyző, betegápoló és temetkezési egylete ne volna.

De eltekintve ettől, nagymérvű jótékonyág üzetik általában mindenhol a zsidó által mostan is, a melynek

belbecséből azonban gyakran sokat levon a puszta kérdési és hírvágy.

Azonban történjék a jótékonyság bármi indokból, annyi áll, hogy az minden körülmény között dicséretreméltó jellemvonás, mely a zsidóban különösen kifejlődve található.

Daczára annak, hogy eme felsorolt 3 tulajdon a zsidónak vallásából eredő természetes jellemvonását képezi, mindazonáltal van azért a zsidó között is elég könnyelmű és kicsapongó van bizony, (ámbar nagyon ritkán) olyan ehetetlen zsidó is, ki apjával, anyjával, testvéreivel s egyéb rokonaival örökös perben és viszályban él, sőt láttam már olyan zsidót is, ki szülői elleni tettelegességre vetemedett; – nem hiányzik olyan sem, ki nejevel durván bánik s van végre elég kőszívű zsidó, ki később meghalni, mintsem a szegények felségélyezésére némiképp hozzájárulna. Ez mind elvitázhatlan, de az ilyen elvetemültek csak sajnálatraméltó kivételt képeznek az általános szabály alól.

Végre nem hagyhatom ügyeimen kívül, hogy mennyi kifejezést nyer a mózesi törvényben a szánalom és szelidülésküség művelése. Teszem ezt pedig annál is inkább, mert ez által egyúttal egy, újabb időben a nagyközönséget élénken foglalkoztató intézmény leli megfejtését.

A mózesi 10 parancsolat 6. pontja ugyanis így szól: „Ne ölj.” Erre vonatkozó részletezéseket találunk a biblia 1. könyvének g. fejezet, 5. szakaszában, - továbbá 2. könyvének 21. fejezet 12-14 szak., – mégis 3. k. 24 fejezet 17-19 szak., végre 5. k. 22. fejezet 8. szakaszában, ezenkívül a talmudban számtalan helyen. - Az állati hús megehetése céljából azonban meghagyatják a kivégzésre szánt állatnak a fölösleges kínlódástól való megkímélése. E célra a borotvánál is élesebb kés használható, melynek élén, ha csak a legcsekélyebb csorbáság észlelhető, vagy a metsző a vágásnál csak legkevésbébbet reszket, úgy hogy csak feltételezhető az

állat kínlódása, akkor azon állat húsa trefó =tilos a megévésre.

De van a metszésnek (saktolás, e német szóból származik: „schlachten”, jargonszerűleg „schachten”) még egy más célja is. – Ez pedig abban áll, hogy a metsszéssel a fővéredényekben tartalmazott vér a lehető leggyorsabban kifolyjon a testből, azon vér pedig, mely az izmok között levő mellékvéredényekben foglaltatik, az egy órai konyhasóban s utána egy félórai vízben állás által az utolsó cseppig kiszivandó.

Mindez pedig azért történik, mert a vérnek – legyen az emberi vagy állati – ízlését úgy a mózesi törvény, mint az azt magyarázó talmud a leghatározottabban tiltja minden körülmény között a zsidónak, nehogy – úgy mond – ez által vérengző természetűvé válhassék.

Ezen szertartási intézkedéshez még mai napon is a legtöbb zsidócsalád pontosan alkalmazkodik.

A metszési műtetet csak oly, erkölcsi kifogás alá nem eshető magaviseletű egyén végezheti, ki az azt tárgyazó törvénynek mind elméleti, mind gyakorlati utón történt elsajátítása után valamely rabbi előtt az előirt vizsgát sikerrel letette, s e célra okirati szabadalommal ellátott, sőt legtöbb esetben felfogadásakor újból megvizsgáztatik.

Az ily módon kiképzett és felfogadott egyének hitközségi hivatalnokok, kiknek a metszésen s olykor a körülmételésen kívül egyéb teendőjük nincsen, és közönségesen metszőknek vagy sakteroknak nevezetnek.

Ezek azon vérengző kannibálok, kiket újabbi időben némely hazai hírlap oly emberbaráti színben igyekszik feltüntetni olvasója előtt.

Szegény előfizető! Ily ismeretterjesztésért kockázatot keservesen szerzett fillérideit!

Némelykor ezen metszők egyúttal e célra külön vizsgázott és szintén okiratilag szabadalmazott körül-

metélők is. A körülmelés közegészségi intézkedés, melynek jelentősége a mai orvostan által is elismertetik.

III. Szakasz

A zsidó, mint szétszórt felekezet, viszonya a többi felekezethez, és az abból kifejlődött jellemvonásai.

Következik a zsidó jellemvonások azon része, mely állami élete felbomlása óta a zsidónak, mint felekezetnek, más felekezetekkel való viszonyában gyökerezik.

Hogy ezt könnyebben felismerhessük és méltathassuk, vessünk egy pillantást a világtörténelemre és mit látunk ott?

Látjuk, hogy kilencz millió hontalan*) közel 2 ½ ezred év óta bujdossa elszórtan a föld kerekiségét, keresve menhelyet, biztonságot s nyugalmat.

Harmadfélézred éve, hogy a hódító assyr, babyloni, perzsa, macedoni, syriai és római népek feldúlták hazájukat s őket magukat részben fogságba hurczolták, részben pedig világgá bocsátva, hontalanná tevék.

Azóta bolyong a zsidó; kér befogadtatást minden országban, minden államban, minden nemzetnél; felkeresi az ó- és újvilág minden zugát, csakhogy valahol és valahára pihenőre akadjon.

S a népek és országok befogadják őt, letelepszik köztük s már-már jól érzi magát, kezdi megszeretni új hónapát: de végzetes sorsa nem enged neki nyugalmat s ismét csak űzik, hajtják új menhely keresésére.

Újra szedi sátorfáját s más országban kopogtat; kér, könyörög, rimánkodik, koldul más-más népeknél: ezek is megkönyörülnek rajta, megadják neki az ideiglenes tartózkodási helyet, de zavartalan békét, örök nyugtot, hazát soha.

*) Ezzel korántsem akarom azt kifejezni, hogy a zsidó tagadja meg szülőföldjét, hazáját, hanem hogy a legújabb időig saját szülőföldre tagadá meg ő benne fiait és szomorú, de való, hogy habár elvileg változott is a helyzet, mindazonáltal tényleg még sok kívánni valót hagy hátra.

A hol csak letelepszik, mindenütt új zaklatás vár rá; mindenütt idegen, hívatlan vendég, sehol sincs otthona; mindenütt lenézik, megvetik, gyűlölik, kínozzák, gyötrik, üldözik, kergetik egyik helyről a másikra, egyik államból a másikba és sehol sem lel megállapodást.

Az emberiség történetében látunk népeket, nemzeteket keletkezni, országot – államot teremtve, hazát szerezve, s a többi népek elleni létfenntartásérti küzdelemben vagy győzni, vagy elbukni, – szóval egy szereplő nép vagy él, vagy hal.

Csak egyedül a zsidó, az emberiség e mostohája, ki egykoron szintén nemzetet képezett, önálló hazával bírt legyőzetvén, hazája feldúlott, ő maga csak rövid ideig vala mások hűbérese, más nemzetbe pedig még mindig bele nem olvasztott; országa tehát nincsen, mint nemzet ahogy sem létezik, hanem mint egyes ember örökké csak nyomorogni kénytelen; szóval se nem él, se nem hal.

Mit véthetett e nyomorék az istenségnek, hogy magától annyira elrugasztotta? Mit vétett e nép az emberiségnek, hogy tőle hazát s menhelyet megtagad?

Hát rosszabb a zsidó a vad tűzimádónál? hát rosszabb ő a leggonoszabb emberevőnél? – Hisz hazával még ezek is bírnak, csak egyedül a zsidónak ne jusson hely a föld kerekéségén, mely nem tekinti őt idegennek, kit ma tűrni, holnap üldözni, holnapután elűzni lehet, mely őt mint szülöttjét saját édes – és nem mostoha-fiaként – fogadja hatalmas védpajzsa alá, melyhez ő nemcsak mint szülőföldjéhez, hanem mint egyedüli és örökös édes hazájához ragaszkodhassék a szent hazafiúi szeretet egész hevével, melynek polgárai őt nemcsak törvény szerint, hanem tényleg is saját édes testvérüknek tekintsék, – melyen egyedül érezhesse magát otthon, – melyen kívül a nagy világon számára nincs hely, s melyért neki élni s halni kell az utolsó szívdobbanásig?

Eme kérdésben leljük fel ama problémát, mely a francia forradalom által érvényre juttatott eszmék gúnycsúcsa mindezideig megfejtetlenül maradt.

Pedig be egyszerű és könnyű a megoldása, ott fekszik a tenyéren, csak le kell róla olvasni:

Vagy van a zsidónak is létjogosultsága, mint minden más embernek, vagy nincsen.

Ha van létjogosultsága: úgy adassék meg neki emberi illetménye, – ha pedig nincsen: úgy mit habozik a nem-zsidó világ nyíltan kijelenteni, hogy a zsidó nem méltó arra, hogy embertársnak elfogadtassék? Mert míg a zsidóban az emberi hasonmás elismertetik, mindaddig ész- és természetellenes léssen ötlet megcsonkítani az emberi méltósággal járó bármily csekély jogában is.

Eme viszás állapotnak – melyet sokan elég tévesen zsidókérdésnek neveznek – s mely szerint a zsidófelekezet örökké nyomorgó tengődésre van kárhoztatva, főkérvül kétség kívül a zsidógyűlölet, illetve üldözés tűnván fel, kell, hogy mindenekelőtt ezzel foglalkozzunk behatóan.

Miben áll a zsidógyűlölet? Honnan származik? és miféle jogosultsága van? Ez tehát azon három kérdés, melyre természetes feleletet keresünk.

a) A zsidógyűlölet mibenléte.

En a kérdéses zsidógyűlöletet úgy magyarázom, hogy az mindazon ellenszenves érzelmek és indulatok összege, melyet egy nem-zsidó minden iránt, a mi zsidó már eleve (a priori) viseltek, – azon általánosított ellenszenv, melyet a nem-zsidó vagy az egyes egyénről kiterjeszt az általánosságra, vagy az általánosságból az egyes egyénre visz át annélkül, hogy megvizsgálta volna, valljon az összes zsidóság megérdemli-e azt a gyűlöletet, melyet benne az egyes egyén keltette volt, vagy viszont.

Ez azon előzetesen alkotott előítélet, mely feltétlenül kárhoztat mindent, a mi zsidó, csak azért az egyért, mert zsidó, habár teljesen meg van a meggyőződés arról, hogy minden egyéb tekintetben kifogás nem lehet.

Legjobban jellemzi ezen általánosított zsidógyűlöletet

azon általam is saját füleimmel számtalanszor hallott s nemzsidók által egyes zsidók felől használt nyilatkozat: „Jóraivaló, derék, tisztességes, becsületes ember tetőtől-talpig, csak az kár benne, hogy zsidó.”

Hogy a nemzsidó megérthesse a fájdalmat, melyet feltétlen kárhözásával okoz a zsidónak, hogy ő maga tapasztalhassa, érezhesse és megítélhesse az általa elkövetni szokott méltánytalanság súlyát: arra ő neki magának is zsidónak kellene lenni, s bizony-bizony egész lénye felháborodna ellene.

Mert könnyű ám a zsidót gyűlölni, de nehéz azon zsidónak a gyűlöletet elviselni, aki annak tudatával bír, hogy ő legcsekélyebb érdemet sem tett reá.

A zsidógyűlölők azon érvelése, miszerint ők ezzel csak hasonlót hasonlóval fizetnek vissza, a mennyiben a zsidó meg gyűlölné a keresztényt, válaszom ez: feltéve, hogy vannak oly zsidók, kik előzetesen gyűlölnék mindent, a mi nem zsidó, csak azért az egyért, mert nem zsidó, úgy tessék üldözzék és gyűlöljék azt a bizonyos zsidót, a kinél ily viszás elvet tapasztalnak, tegyenek vele, mit akarnak, de ne terjeszszék ki gyűlöletüket minden egyes zsidóra, még mielőtt nála keresztény gyűlöletet tapasztalnak, vagy plane, akinél, mint fent, minden jót találtak és csak az az egyedüli bűne, a miről ő nem tehet: hogy zsidó.

Ez nem emberi, legkevésbé keresztény kebelhez méltó érzelem, ez ellenkezik a józan ész szabályaival, mert amit nem kívánsz magadnak, azt ne tedd másnak.

b) A zsidógyűlölet története

Hogy a zsidógyűlölet létezett előbb, és létezik ma-nap is, s közben-közben óriási mérvű vérengzésekben kitört, az bizonyításra nem szorul; ez elvitázhatlan tény, mely vérvörös fonálként húzódik végig az emberiség történetén, sőt még a 19. század utolsó évtizedeiben is kézzelfoghatólag nyilvánul, a mennyiben kitöréseivel ez

zavarja még most is Európa civilizált államainak belbé-kéjét és köznyugalmát. – (Lásd a nagy német, úgynevezett culturállamban 1-2 év óta oly nagy hullámzásokat vert zsidóellenes mozgalmakat, lásd továbbá a legutolsó évi oroszországi vérlázító zsidó üldözéseket, s lásd végre a legújabb magyarországi antisemita áramlatot és a pozsonymegyei zavargásokat.)

Én mindazonáltal sem egyes nemzeteket, sem egyes néposztályt vagy réteget nem okozok, hanem azt állítom, hogy eme súlyos vád az egész emberi nemet terheli.

Mert – s ez örökös árnyékot fog az egész felvilágosodott 19. század történetére vetni – nemcsak hogy eleddig nem bírt módot találni eme erkölcsmételesítő kóros állapotnak békés utón való gyököres kigyógyítására, hanem még minden jel arra mutat, hogy az újabbban is oly irányban tereltetik, mely előre nem látható kínos bonyodalomnak kútforrásává lehet. (Lásd a drezdai nemzetközi antisemita congressust.)

Az európai kormányok egy-kettő kivételével – megértve a kor igényeit – az egyenjogósításnak törvénybe lett iktatásával iparkodtak ugyan az úgynevezett zsidókérdést megoldani s ezzel a zsidógyűlöletet legalább elvben eltörölni: de ezzel a bonyodalom távolról sem leíé végérvényes megoldását. – Mert egy mélyen gyökerező baj alapos orvoslása nagyritkán és igen nehezen sikerül a kormányoknak; – erre egyedül a társadalom maga van hivatva. Mert a kormány az előfeltételek megteremtésével az eszméket csak megpendíti, de annak gyakorlati keresztülvitele magának a társadalomnak marad fentartva.

A zsidógyűlölet keletkezési idejére nézve kétség-telenül azt lehet állítani, hogy az nem más, mint a durva ököljog, a vallási rajongás s a vad fanatismus bűzhödő korszaka: a sötét középkor.

Állításom valódiságát egyszerűen a száraz történelmi adatok felsorolásával igazolom.

A zsidók ugyanis hazájuk elvesztése után a többi

népek közé keveredvén, ott oly bánásmódban részesültek, mint a minőben akkor minden más leigázott rendszeren részesülni szokott – azaz kizárattak némi, a bensülöttek által használt jogok élvezetéből.

Ezzel megkezdődött az elkülönített állás. Keletkezett később a keresztény vallás, melynek követői az első századokban a leggyalázatosabb kegyetlen üldöztetésnek kitéve lévén, csakhamar rajongókká és valódi martYROKKÁ váltak. Mert tudvalevő, hogy vallás dolgában nincs hatátságosb szer a rajongás felkeltésére, mint az üldözés és a martyr szenvedéseinek szemlélése

Azonban a keresztény vallás terjedésével az üldözés - párhuzamban a rajongással – megtermé és fokozatosan neveié a hívőkben az elviselt szenvedésekérti visszatorlási, illetve boszú-vágyat üldözőik ellen, s noha a keresztény vallás maga ezt határozottan tiltja, mindazonáltal a kereszténység terjedésével és hatalmának növekedtével az eddig üldözöttből üldöző lőn.

A sokistenséget- és bálvány-imádó népeken nem töltheték ki boszujokat, mert ezek lassan-lassan maguk is felvették a keresztiségét, lévén ez által a kereszténység feltétlen ura a helyzetnek, tehát ki más ellen lehetett volna fordulni, mint az elszórtan élő zsidó és a keleten elhatalmasodott mohamedán ellen?

Megtámadtatott tehát első sorban a mohamedán, ki ellen egész világháborúk indítottak, melyek alatt lángba borult kelet és nyugat. (Lásd a kereszties hadjáratokat).

A félholddal nem igen boldogult a kereszténység; Palaestinát nagynehezen elfoglalta ugyan, de csakhamar ismét elveszte, újra visszaszerezte, de ismét csak ott kelle hagynia, szóval roppant sok pénz és véráldozatba került az erőmegfeszítés, melyekhez azonban az eredmény vajmi csekély arányban állott.

Már most mi maradt egyéb hátra, minthogy a kereszténység kárpótolja magát a közte elszórtan élő zsidók ellen viselt valóságos írtóháborúval? A zsidóval azután gyengeségénél fogva könnyen el is bánt.

Valahányszor egy-egy keresztes hadjárat megindult, mindannyiszor a zsidók ezreiből kiontott egész vérpatakok jelezték útját a fanatisait bős seregnek, mely vad dühe mentiségére azon vádat emelé a zsidók ellen, hogy zsidók voltak azok, kik a Megváltót felfeszítették, s ismét csak zsidók voltak közvetlen és közvetett okozói mindazon nyomor és szenvedésnek, melynek a kereszténység alapítása utáni első századokban kitéve volt; elérkezett hát végre a megtorlás, a boszú órája, lakoljatok tehát zsidók, apáitok elkövetett vétkeiért!

A vádak fokról-fokra szaporodtak és növekedtek, s így felhozott még ellenük, hogy boszorkányságot üznek, kutakat mérgeznek, és – valamint Krisztus születése utáni első évtizedekben a keresztények üldözésére ürügyül használtatott azon ráfogás, miszerint a keresztények vallásszertartási célokra embervért használnak – úgy most meg a zsidókra ráfogott, hogy vallási szertartásaiknál fogva ezeknek van szükségük keresztény vére.

Ily és hasonló ürügy alatt és vádak mellett százával és ezrivel hurczolták őket a vér- és kópádra a szent célra: a keresztény vallás terjesztésére szövetkezett hadak, vért és pusztulást hagyván mindenütt nyomokban.

S ki ne tudná továbbá a történelemből, hogy miképen uralták tovább is az akkori időben keletkezett vallási agyrémek az egész középkort? – A ki ezt nem tudná, annak ajánlom az inquisitió története olvasását.

S a vallási őrjöngés eme rémkorából származott zsidógyűlölet, a balga előítélet e rút szüleménye, hagyományként szállott apáról-fiúra egész a jelenkorig, csak azon különbséggel, hogy a középkorban a keresztényvallás szilárdítása és terjesztésének örve alatt zsidó-hajszát bármily órában lehetett inscenírozni: a d d i g a z ú j- és j e l e n k o r b a n – b á r i t t i s á l l a n d ó s í t o t t a m a g á t a z s i d ó g y ű l ö l e t m i n d a z o n á l t a l

nagyobb fokú tömörülését és nyílt üldözésekbeni kitörését csak akkor és ott látjuk, a midőn és a hol a különböző társadalmi viszonyok alakulása folytán keletkezett válságos állapotok általános elégedetlenséget szülnék.

Oka ennek abban keresendő: mert ugyanis nem képes az emberi gyarló ész minden felvilágosodottsága és naponkinti ezer és ezer tapasztalata daczára sem felfogni, megérteni és valahára megtanulni a természet örökös törvényein alapuló ama bölcs igazságot, miszerint minden e világon folytonos változásnak van alávetve, mely szerint jó és rossz viszonyok örökké felváltják egymást,, vagyis hogy okvetlenül következik borura derű, de derűre ború is.

Ennélfogva az ember természeti ösztönénél fogva igyekszik a válság beálltával a bajt magától elhárítani, s hogy ezt tehesse, mindenekelőtt keresi a baj okát.

De éppen ebben rejlik a bibe; mert sohasem hajlandó az ember a kedvezőtlen állapot okát az események természetes lefolyásában, legkevésbé pedig önmagában keresni, keresi tehát máshol, keresi mindenütt, csak ott nem, a hol kellene.

Ilyen alkalomkor azután gombaként támadnak akár haszonlesés, boszú, vagy irigységtől, akár olcsó dicsvágy vagy hirnevességi viszketegtől, megszállott, vagy éppen roszakaratú tévesztők, kik ráutalva a tényleg még mindig nem egyenjogositott s helyenkint gyűlölt zsidóra, azt mondják a hiszékeny népnek: „Minek hosszasan keresgélni, midőn legkönnyebb megoldása a sötét talánynak, az általános elégedetlenségnek az, hogy minden bajnak egyedüli okozója a zsidó, ki nemcsak oly szemtelen, hogy még élni mer, hanem még vagyont szerezni is bátorkodik, tehát – üsd a zsidót.”

Állításaik igazolására hivatkoznak a történelemre, idéznek a középkorból ezer meg ezer példát, hogy miről – miről sem vádoltatott már régente is a zsidó,

így folytatván biztatásait: „Sohase sajnáld a zsidót, megszokta ez már régtől fogva, hogy a föld gonosz szellemének tekintessék, üsd tehát, vedd el tőle őt úgysem illető vagonát s ezzel rajtad is segítve leend.”

Természetes, hogy nyilvánosan más szavakba öltöztetik világboldogító, bölcs jóslatukat, de az értelem mindig ugyanaz marad.

De még természetesb, hogy az apáról-fiura szállott zsidógyűlölet elfogulttá tévén a népet, ez annál szívesebben hisz az elégedetlenség ilyen magyarázatában, mert ez által felmentetik attól, hogy a baj okát önmagában, vagy pedig – a mi előtte még hozzá megfoghatlan – az események természetes lefolyásában keresse.

Elősegíti a köznép hiszékenységét s ez által megkönnyíti a tévesztő fáradtságát azonfelül azon körülmény, hogy a történelem, melyre a tévesztő utal, általában illetékes és igazságos bírónak tartatik.

Ámde a tévesztő – s itt mutatkozik először minden tévesztő roszakarata – midőn a történetből példázgat arra nézve, hogy miről vádoltatott már hajdan a zsidó, szándékosan elhalgatja a nép előtt, hogy mennyire töri a pálczát az igazságos történet azon korszak fölött, melyből meggyőző érveit meríti.

De leginkább megkönnyítették a tévesztő népboldogító műve az által, hogy szigorú adatokat gyűjt a jelenkorból is, összeállítván abból a zsidó gazemberek által elkövetett bűnök lajstromát, számítván arra, hogy minden ember a másik szemében könnyen megpillantja a szálkát is, míg a magáéban a gerendát sem.

S épen ebből, tűnik ki legjobban a tévesztő szándékának minő volta. Mert ha szándéka tiszta volna, úgy ezen bűnlajstrommal szemben felállítaná a nemzsidó gazemberek által elkövetett bűnök, hibák és vétkek lajstromát is, – hadd ítéljen a nép e kettő összehasonlításából elfogulatlanul. – De ő ezt nagy bölcsen nem teszi, – miért? mert nem illik számításába.

Nem azt hirdeti: „ember! kerüld a bűnt, bármely

felekezetnél tapasztalod.” Nem, hanem azt igenis mondja: „Keresztény hitsorsosom, üldözd a zsidót, mert a zsidó gazságokat követ el.”

És éppen semmit sem fogom csodálni, ha ma-holnap akad ezen jámborok közt olyan is, ki azt állítja: „Gazember kizárólag csak zsidó lehet, a keresztény minden körülmény között ártatlan és becsületes, s ha mégis börtönbe kerül olyik, az mind megannyi sajnálatra méltó, ártatlan áldozata a zsidó gazság- és fondorkodásnak.”

S ki tudja, nem-e találkozik e bölcs tannak is elegendő hívője? A börtön töltelékre egy szálíg bizton lehet számítani, hát még hol marad azután az együgyűek soha ki nem vesző, menyországra szomjúhozó serege?

De akad a tévesztőnek amúgyis elég elvtársa. Hisz mekkora csak azok száma, kik túlszárnyalva, háttérbe szorítva s így érdekeikben sértve érzik magukat a zsidó életrevalósága folytán a mindennapi élet mezején lezajló örökös verseny közepette?

Pedig fáj az bizony minden egyes alkalommal, történjék bár a legegyszerűs utón, a legtisztább eszközökkel s bár mennyire látjuk be annak igazságos voltát, hisz az a hitvány egyéni érdek bármily módton megcsorbítása könnyen elfogulttá teheti az embert.

S ha már a zsidók jogos cselekményei is képesek a tévesztő malmára hajtani a vizet, mennyivel inkább szaporodhatik a tévesztő elvtársainak contingense – minek tagadni? – némely zsidónak jogtalan cselekedete folytán megcsalattak és megrövidítettek közül? – De hát hol marad akkor a nemzsidók bűnlajstroma? melyet a jámbor tévesztő nem tart érdemesnek ez összeállításra csak azért, hogy a kettő összehasonlításából ne lehessen azon el vitáz - hatlan igazságot vonni: **v é t k e z n e k z s i d ó k , v é t k e z n e k k e r e s z t é n y é k i s , v é t k e z n e k e m b e r e k , m í g e m b e r e k l e s z n e k , s é p o l y k e v é s s é v e v e s z t i e l n e m z e t k ö z i é s f e l e k e z e t n é l k ü l i j e l l e g é t a b ű n , m i n t v a l a h a a z e r é n y .**

Elég az hozzá, nem kell több a népnek, mint hogy kedvezőtlen helyzetében biztatója, vezére akadjon - legyen az akárki és akármilyen - ki tette serkenti, - ki irányt jelel, - eljárása helyességét, vagy jobban mondva helytelenségét felfoghatóvá s csak némiképp megbocsáthatóvá tegye, ki jó sikert is helyez kilátásba, mondván neki, hogy az a népek szabadsága, hogy úgy segít a baján, a hogy tud, szent joga a népnek cselekedni, a hogy akar: hajt bizony akkor a szegény nép a szóra, neki rohan eszeveszetten a kijelelt irány felé, s ha egyszer megindult az ár, nem tartja azt vissza többé rohamában sem ész, sem lelkiismeret, sem törvény szava, s tör, zúz, pusztít, gyújtogat, rabol, öl és gyilkol: uralg a rém.

A koczka fordul, a jelenet változik. A megzavart közrend nevében tiltakozik a közhatalom: szurony sebez, golyó sivít, vért ontva, halált osztva, csendet s békét biztosítanak. - Sír az árva, özvegy zokog s bűnöst keres a földi igazság.

S a nép most rémül, mert míg a kérlelhetlen törvény fenyítő vasmarka torkon ragadja és a kenyérkereső kéz sötét börtönben sínlődik, addig szerény hajlékain éhség s inség kopogtat.

Látod tévesztő, a sok hajmeresztő nyomort? hallod boldogtalan, a sok szívrepesztő sóhajt és jajt? jösz s adsz írt a vérző sebekre?

Oh nem! Más az ő dolga mostan: ártatlanságban szüntelenül mosni vértől párologó kezeit.

Hagyjátok szegényt, őt félreértették!

Rövid ideig hallgat, hogy nemsokára előlről kezdhesse régi mesterségét, újra népet boldogíthasson.

Es te, szerencsétlen nép, szemeidet még mindig hályog fedi? Ismét lépre kerülsz? Mikor okulsz már? Soha? -

És te, földi igazság, hol vagy? Alszol? Csirkefogót elcsípsz s az orvtámadót elszalasztod?

Huszadik század, jöjj s taníts!!!

c) A zsidógyűlölet jogosultsága.

Az előző szakaszban csak arról volt szó, hogy honnan s hogyan támadt és hova vezet a zsidógyűlölet; most még az léssen kimutatandó, hogy jogi, méltányossági és valláserkölcsi szempontból mennyi jogosultsága van a zsidógyűlöletnek,

1. A dolog jogi oldalát tekintve, fölöslegesnek tartom vitatni, valljon a zsidó is olyan ember-e, mint másfelekezetű állampolgár; váljon tarthat-e ennél fogva igényt ugyanazon társadalmi jogokra, mint más ; váljon tarthat-e igényt arra , hogy akár vagyonszerzés, akár annak élvezése körüli munkássága kifejtésében egyéni jogköre ép úgy respektáltassék, mint akármely más polgáré? – Ez meghaladott álláspont, melyen a civilizált államok a zsidó egyenjogúsításnak törvény által lett szentesítésével rég túl vannak.

A zsidó tehát az egyenjogúsításnál fogva is ép úgy élvezheti egyéni szabadságát, ép úgy gyakorolhatja polgári jogait, mint minden más polgár.

Már most az egyéni szabadságból folyó polgári jog abban állván, hogy az állampolgár a törvény korláta in belül oly tevékenységet fejthet ki, mint a minő testi és szellemi erejétől kitellik: önkényt következik, hogy az állampolgár tevékenységét csak kétféle módon végezheti, t. i. vagy törvénynek megfelelőleg, vagy törvény-ellenesen.

A törvény-ellenes működés meggátlására és megtorlására a törvényt kezelő hatóságok hivatvák, melynél magánosok beavatkozásának csak annyiban van helye, a mennyiben a vett sérelmek orvoslására igénybe vehetik az illetékes hatóságok segélyét.

Ha azonban az állampolgár munkásságát a törvénynek megfelelő módon végzi, úgy arra sem magános, sem hatóság nem gyakorolhat befolyást. Ezt követeli az egyéni szabadság, ezt az azon alapuló közrend.

A tények ily állásánál kiveheti-e magának a pol-

gárság egy része azon előjogot, hogy a másik rész tevékenységét az arra hivatott hatóságok mellőzésével akár ellenségeskedés és gyűlölködés, akár nyílt erőszak útján befolyásolhassa, vagy éppen meggátolhassa?

A jogbölcészlet szabályai szerint ily előjog vindicálása és gyakorlata rend- és törvény-ellenes, sőt ha nagyobb mérveket ölt, egyenesen államveszélyes.

Ennélfogva a zsidógyűlölet is, mely szerint a nem-zsidó polgárok a zsidó polgártársak tevékenységét ellenségeskedés és gyűlölködés útján befolyásolják, rend- és jog-ellenes.

2. Méltányosság i szempontból vizsgálva a dolgot: általánosan elismert tény, hogy magának az össztermészetnek, mint isteni alkotásnak kivételével, tökély nem létezik; ennélfogva a halandó ember is csak tökéletlen lény, mely a jó és rossz tulajdonok tarka vegyülete.

Nem képzelhető halandó minden hiba, vagy. minden erény nélkül ; mert első esetben az ember isteni tökélyre emelkednék, utóbbi esetben pedig a vadállatnál is rosszabbra aljasodnék, mi mindkettő merő képtelenség.

Fölötte bölcs berendezése ez az isteni gondviselésnek, mert ha minden ember erkölcsileg kifogástalan volna, úgy nem létezhetvén többé haladás, megszűnnék minden törekvés és verseny a jobb és tökéletesb felé s az élet elvesztené minden ingerét; de viszont ha az egész világ csupán erkölcsileg tökéletesen gonosz emberekből állana, a társadalom fenállása lehetetlen volna, mert ezen esetben az emberek egymást felfalnák.

Ha tehát a fentkifejtettekhez képest okvetlenül kell, hogy a társadalom többé-kevésbé jó és többé-kevésbé gonosz emberekből álljon, úgy eo ipso kell a zsidók közt is többé-kevésbé jó és többé-kevésbé gonosz embereknek keverten létezni.

De ha ez feltétlenül áll, úgy kérdem: jogos és méltányos-e akkor éppen csak a zsidótól apodictice követelni, hogy kizárólag jó tulajdonokkal legyen felruházva,

hiba nélküli, erkölcsi tökéletes lény legyen? – Jogos és méltányos-e követelni, hogy az összes zsidóság csupán ily erkölcsileg kifogástalan, tökéletes lényekből aljon? jogos és méltányos-e az egyesek hibáiért és vétkeiért a többieket, az egész zsidóságot felelőssé tenni s kárhoz-
tatni? Jogos és méltányos-e kiírhatlan gyűlölet tárgyává tenni a zsidót csupán csak azért, mert zsidó szülőktől származott s így bűnhődtetni kizárólag olyasmért, a miről ő nem tehet?

Akiben a jog- és méltányossági érzet csak egy szik-
rája él, az a fenti kérdésekre bizonyosan határozott nem-m el felel.

3. V é g r e t e k i n t e t t e l a v a l l á s - e r k ö l c s r e :
Minden vallás, mely az egyistenség eszméjén alap-
szik, alapjában egyformán erkölcsnemesítő. E pontban
találkoznak a keresztény és zsidó-vallás egymással.

Aestheticai szempontból a keresztényvallás kima-
gaslik a zsidóvallás fölött az által, hogy Istenét csupán
a szeretet tulajdonával ruházza fel, míg a zsidóvallás
szereteten kívül boszút is tulajdonit neki, a mi megint
erkölcsjavítási szempontból tekintve tán czélszerűbb.

Mindkét vallás megegyezik ama gyönyörű sark-
elvére nézve: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.

Már most ez utóbbit tekintve, midőn a keresztény-
vallás 19 századon át ragyogott már e magasztos elvé-
vel, kérdem hívőjét: mikor fogja már egyszer elérke-
zettnek tartani az időt arra nézve, hogy felebaráti sze-
retetét a zsidóra is kiterjessze és nemcsak elvileg, de
tényleg is gyakorolja?

Vagy talán megegyeztethetőnek tartja fenséges
vallási elvével a zsidó kizárását a felebaráti szeretet
élvezetéből?

Ha nem, ágy nem-e tiltja a felebaráti szeretet fo-
galma kiengesztelhetlen gyűlölettel viseltetni még az
íránt is, a ki igazán bűnös?

Nem-e parancsolja a felebaráti szeretet fogalma a
hívőnek, hogy általán minden emberi egyformán sze-

ressen, különösen pedig a bűnöst, gyengéden keblére szorítva, nemes szeretete egész melegével törekedjék annak elfásult szíve jégkérget elolvasztani s őt gyengédséggel ismét helyes útra visszaterelni? Hogy is fejezi ki ezt a Megváltó? „Egy megtért gonosz többet ér 99 jámbor istenfélőnél.”

En legalább gyarló eszemmel így fogom fel a keresztény vallás magasztos eszméit és elveit s így értelmezem a keresztény felebaráti szeretetet.

De így és nem másképp fogják fel és értelmezik őket a keresztény szentegyház fő- és magasrangú nemes pásztorai: a magyarországi hercegprímás, a párisi és londoni érsek és az egész mívelt világ számos egyéb főpapja és lelkipásztor; de így és nem másképp fogja fel és értelmezi a szent ígéket a Megváltó helytartója, a keresztény szentegyház feje, a Rómában székelő szentatya, maga a római pápa, kik mindannyian a folyó évi oroszországi kegyetlen zsidóüldözések alkalmával és után engedve nemes szívük sugallatán alapuló szent kötelesség-érzetnek, szóval és írásban nyomatékosan fennen hirdették: „Szeresd felebarátodat – t e h á t a z s i d ó t is – mint tenmagadat!”

Tehát vallás-erkölcsi szempontból éppen semmi jogosultsággal bír a zsidógyűlölet.

Szavamat adtam, hogy szigorúan tárgyilagos leszek felfogásban ép úgy, mint nézetnyilvánításban, s szavamat hűségesen fogom beváltani; megígérttem, hogy higgadt leszek, sértő kifejezésektől tartózkodom s ígéretemet e részben is mindvégig fogom szem előtt tartani; de bármennyire mérsékeljem is felháborodásom nyilvánulását, annyit semmiként sem bírok elfojtani, hogy ki ne jelentsem: miszerint valóban nehéz dolog nem kételkedni a vallás erkölcsnemesítő hatásában, midőn meggondolja az ember, hogy Krisztus születése utáni 1882. évben, a francia forradalom utáni században, a gőz és villamosság, az emberi ész eme diadalkorában még léteznek emberek, keresztények, kik nemcsak hogy nem szégyenlik magukat

ezen vizsás állapotot helyesnek és természetesnek beismerni, hanem még kizárólag ezt tartják mérvadóul tettben és cselekedetben; sőt mi több, hogy még akadnak egyének, kik törvényhozói testületekben képviselik a népet, s oly egyének, kik állásuknál fogva hivatvák Krisztus, a Megváltónak a felebaráti szeretet ígét hirdetni, hogy mondom, ily egyének a világ szeme láttára és füle hallatára összeülnek tanácskozni affölött, hogy hogyan lehet e hit-, ész- és természet-ellenes érzelmeknek legemberlelenebb (szerintük leghathatósb) kifejezést adni, – kik tanácskozásaikban óriási lelkesültség közt hoznak egyhangú határozatokat, miszerint felhívandók a népek és kormányok az embertársaik elleni élet-halálharczra, kik testületi t é v e s z t ő i s z e r e p r e vállalkoznak.

Jóllehet, azt mondják, hogy elhatározásuk kiindulási pontja és végcélja erkölcsjavító: a bűn üldözése.

Jó, idáig helyes, – ezt akarja minden jóézésű, ez kötelessége minden jóra való embernek.

De kérdem a józan ész: Lehet és szabad-e az erkölcsiségre való törekvésben érdek, indulat és szenvedély hevétől magát annyira elragadtatni engedni, lehet és szabad-e a józan ész és nemes szív hangját önmagában annyira elnémítani, hogy oly erkölcs-ellenes eszközökhöz nyúljunk, melylyel másokban a legundokabb indulatot: a felebaráti gyűlöletet megfékezhetlen vad kitörésre biztatjuk, és pedig biztatjuk bűnös és ártatlan, gazdag és szegény ellen egyaránt? Hát ily eszközöket is lehet és szabad a célznak szentesíteni?

A kiknek ez lehet, a kiknek ez szabad, azoknak erkölcsstanában furcsa fogalmak vannak az erényről és még furcsábbak a bűnről.

De elvégre eltekintve a jogi és méltányossági, eltekintve a vallás-erkölcsi szemponttól, s csak azt az egyet megfontolva, hogy a zsidó-vallás teremte a világnak az egyisteniség eszméjét, mi által örökre lerakatott minden erkölcs alapja, mely alpból nőtte ki magát a keresztény vallás: úgy hiszem, ez magában véve is ele-

gendő indok lehetne, hogy csupa hálából várhassa meg a zsidó, miszerint a másfelekezetűek szakítva eddigi hagyományos eljárásukkal, ne tekintsék őt külön, legutolsó embernek, s ne csak elvileg, de tényleg is le-
rontsák a sötét középkori előítélet által emelt válaszfalat, melyen túl megszűnt minden emberi méltóság. -

S most, miután már teljesen tisztában vagyunk a zsidógyűlölet fogalmával és mibenlétével, lássuk tovább, hogy mily jellemvonásokat nevelt az a zsidóban.

En e részben 4 fővonást különböztetek meg, u. m. 1. az é l e l m e s s é g , 2. a g a z d a g o c l á s i vágy, 3. az ü z é r s z e l l e m , 4. az e g y é n i ö n é r z e t h i á n y . Ezen négy fővonás előidézett a zsidóban azon viszony által, melyben a másfelekezetűekkel évezredek át élt; fellelhetők többé-kevésbé minden zsidóban; egyik vagy másik vonás asszerint, a mint az illető egyén különböző viszonyalakulásokon ment keresztül, hol kisebb, hol nagyobb mérvben kifejlődött, hol egészen elenyészett, néhol pedig egészen elfajulván, más-más jelenség gyanánt észlelhető.

Sokszor egyik-másik fő vonás kíséretében, vagy annak eszközeként, vagy egyenes folyománya gyanánt újabb sajátságok és tulajdonok tapasztalhatók, melyek ugyan mindannyiszor visszavezethetők az illető fővonásra, de annak múlhatlan kellékét nem képezik, melyekre a fővonás ugyan könnyen elvetemedhetik, de ép oly kevéssé feltétlen tartozéka a zsidó – mint a nem-zsidó jellemnek; – ezek korcshibák, vétkek, bűnök, melyeket minden emberben egyaránt juttathat napfényre a ferde nevelés, a míveletlenség, az elromlott erkölcs és a gonosz iránti emberi hajlam.

Nem mulaszthatom el ismét előre kikérni a figyelmet az általános felosztásnál felhozottakra, hogy nincs szabály kivétel nélkül, s e szerint számos zsidó létezik, ki saját viszonyainál fogva a leírandó jellemvonások egyikéből vagy másikából, vagy éppen mindannyiból teljesen kivetközött.

Az említett csoportok tehát: következő módon alakulnak:

1) Az élelmességnek hol folyománya, hol eszköze, hol elfajulása: a **fortély**, **furfang**, és **ravaszság**.

2) A gazdagodást vágy elfajulásai: a **rút önérdék**, a **pénzimádás**, és az **erőltetett vagyonhajszá**.

a) A gazdagodási vágy dicséretes folyománya: a **tevékenység** és **takarékosság**; de a takaréknak is van elfajulása: a **fősvénység**, és **zsugoriság**.

b) Az élelmesség és gazdagodási vágy együttes torz-szüleménye: a **szédelgés**, **vesztegetés**, **csalás** és **lelketlen uzsora**.

3) Az üzérszellem.

4) Az egyéni önérdék-hiány: a **tapintatmodorhiány**, és a **félénkség** folyománya; ez utóbbi eredményezi az **összetartást** (solidaritás.)

A következőkben elő fog adadni, hogy miként idézte elő természetes utón a zsidóüldözés egyenkint a fent elősorolt 4 főj ellem vonást a zsidóban, továbbá mi módon fokozódnak azok és fajulnak el.

a) Az élelmesség.

Ha valahol, úgy bizonyára a zsidójellemre lehet találon alkalmazni a régi közmondást: „Die Noth macht erfinderisch”:= a szükség leleményessé tesz. Mert ama 2½ ezredévi százszorosán megkeserített és megnehézített létérti küzdelem, az a sok veszedelem, mely damoklesi kardként lebegett folyton lépten-nyomon feje fölött, az a sok inség és nyomor, melylyel végzetes sorsa örökké üldöze: mindez természetszerűleg eredményezé, sőt követelé, hogy a zsidó szüntelenül résen álljon, mindent éber figyelemmel kísérjen, hamar felfogja a helyzetet, egybevesse a körülményeket, helyesen következtessen, s mindig gyorsan és célszerűen határozzon.

Az az örökös kitolás, számítás és speculálás, hogy miként lehessen a sok fenyegető veszélyt lehetőleg elhárítani, az ínséget és szenvedést eltűrhetővé tenni: az eredményezé a zsidóban az éles ész, melylyel a helyzetet gyorsan fölismeri, magát abban feltalálni és a körülményekhez helyesen alkalmazni tudja.

Ebben áll az élelmesség mestersége, a mire csak szükség, nélkülözés, nyomor és ínség, szóval a sors üldözése tanítja az embert.

Erre csak egy közönséges eclatans példát, a száz és száz mindennapi közül:

Nézd csak a typicus rongyszedő zsidót, midőn batyujával a hátán, füttyörészve megy végig a falún.

Megáll, gondolkodik, spécual, vakarózik, vonít egyet a vállán, s azután megint vígan folytatja nehéz útját. Egész czók-mókja nehezen ér meg 5 hatost s azt is jóformán csak puffra vette a három-fertályostól (falusi zsidó boltos csúfneve). Nem igen csalhat, még ha akarna is, – hisz jól tudja minden egyes parasztasszony, hogy hány tűt kapai egy garasért, hány rőf pántlikát egy krajczárért és mennyi a motring czérának az ára, azt is jól tudja az asszony, hogy mennyit ér az a csont és rongy, mit a vett portékáért cserébe ad. S mégis, hány falut kell néki végig füttyörészni, hány kutya kapaszkodik bele, s hány rongynak kell batyujában hátát nyomni, míg magával vitt tőkéjét megkettőzhette, míg netto 100 percentre dolgozott? S mit ért el vele akkor is? Rongyos 3-4 hatost.

Haza vergődik, leveti batyuját, s a legelső, hogy hegyibe mászik 5-6-8 apró gyermek, ki kenyérért kiabál.

S a rongyszedő zsidó a semmiből nemcsak enni-valót teremt elő, hanem még azonfelül fizeti az árendát és adót, vesz fát, ruházza és iskoláztatja gyermekeit s nem ritkaság, hogy szombat és más ünnepnapon kalácsra való is kerül: szóval keservesen bár, de egymaga semmivel tartja el akármily számos családját, s ha esetleg némikép

kedvez neki a szerencse, fölül rá becsületes utón szerény vagyonra is szert tehet.

Ugyan honnan? mivel? – felelet rá: élelmességgel, melyre semmiféle pénzügytan és gazdaságtan a világon, hanem egyedül a szükség tanít.

És e szükség be is gyakorlá élelmességre a zsidót a legutolsó rongyszedőtől kezdve, fel a milliomos bankárig; – a gyámoltalan zsidó ellenben ritka, mint a fehér holló.

Nagyon közel állanak az élelmességhez, s gyakran együtt járnak vele: a f u r f a n g és r a v a s z s á g, melyekkel minden dolog előnyét és hátrányát nemcsak gyorsan felismerni, hanem azt a saját javára – ha m i n d j á r t m á s n a k k á r á v a l i s – kizsákmányolni szokták.

Ezekhez is éles ész kell, mint az élelmességhez, csakhogy míg emez az ész megengedett módon használja fel, addig amazok az éles észszeli visszaélések s így az élelmesség elfajulásait képezik.

Éles eszénél fogva ezekhez megvan ugyan a zsidóban az alap, s akárhány hunczvt közte fel is használja rá; – de hát csak egyedül a zsidónak volna esze? Ez nagyon szomorú dolog volna. – Hát más senki sem fordítja az észet, ez isteni adományt gonoszságra, mint a zsidó? – Hát csak egyedül ennek volna szabadalma a fondorkodásra és ravaszságra, s nem volna különbség e részben is zsidó és zsidó között?

Ej, dehogynem fordítja más is rosra az észet, dehogynem van erre privilégiuma a zsidónak, dehogynem forma minden zsidó: teszi ezt bizony katolikus, lutránus, kálomista és zsidó között egyformán csak a salak.

b) A gazdagodási vágy.

Ez nem egyéb, mint fokozott bírvágy.

Mi tehát a bírvágy?

Szép és üdvös eszme, de egyúttal rút és veszélyes

elv, mely természet- és ösztönszerűleg van lerakva gyengében és hatalmasban, kicsinyben és nagyban, okosban és bolondban, egyes egyénekben ép úgy, mint testületekben, sőt országok és államok is csupán arra törek-szenek, hogy vagyona szert tehessenek, minél többet bírjanak, hogy vele egyrészt létüket biztosíthassák, más-részt pedig testi és szellemi élvágyaikat kielégíthessék; – egyedül ezen eszmének köszöni létét a buzgalom, a munkásság, a szorgalom és tevékenység, – csupán csak ezért fáradoznak, gazdálkodnak és takarékoskodnak egyes egyének úgy, mint népek és nemzetek.

De viszont haj! mennyi büntény, hány gonosztett leli benne eredetét, midőn az ember nem bírja magában mérsékelni, eléggé megfékezni? – Csalás, rablás, gyilkosság, szóval minden, a mi csak rossz és gonosz a világon elkövetett eddig és még ezután fog elkövet-tetni, mindennek 9/10 része egyedül erre vezethető vissza.

Gazdagodni vágyik a zsidó! – Igaz, nem tagad-ható, tenné ezt még akkor is, ha nem volna zsidó.

De hát még mikor ezred éveken át csak alakra nézve volt ember, ellenben az emberi méltóságot állan-dóan megvonta s megtagadta tőle konokul az egész emberi nem!

Midőn az egész világ örökké csak fél embernek tekinté, nem-e természetes, hogy a hiányzó felet pénzzel iparkodott pótolni?

Nem-e kellett neki okvetlen pénzre és vagyona szert tenni, midőn ő neki csak sok, igen sok pénzen lehetett és kellett megvásárolni, sőt kieroszakolni, a mi másnak semmijébe sem került: a becslést az emberben?

Hát a sok veszélyt, üldözést és égbekiáltó jogta-tanságokat, melyek rajta elkövetetni szoktak, és melyek-től mindenha minden pillanatban tartania kellett, mivel mással hárihatta volna el hathatósabban, mint ismét csak pénzzel és vagyonnal?

Vagy tán meri valaki azt állítani, hogy mai nap a viszonyok már jelentékenyen megváltoztak volna?

Tagadom, a leghatározottabban tagadom; – mert még mai napig is a z e g é s z t á r s a d a l o m i n - k á b b t i s z t e l i a h u n c z v u t, d e g a z d a g z s i d ó t, m i n t s e m c s a k t ű r n é a j ó r a v á l ó d e s z e g é n y z s i d ó t.

Pénzre vágyik tehát a zsidó, mert pénzt kivan a világ a zsidótól, pénzt, pénzt és ismét pénzt!

Világosan látni tehát, hogy csupán az üldözés fokozá a zsidóban természetszerűleg a benne, mint emberben ösztönszerűleg lerakott hírvágyat gazdagodási vágygyá.

S midőn e fokozott, de még mindig jogos hírvágyat némelyikben elfajulni látom, midőn a zsidó csecsemő az anyatejjel szívta magába a gazdagodási vágyat, midőn már bölcsőjében altató dalként hangzók fülébe: „fiam, pénz nélkül e m b e r n e k s e m t e k i n t e n e k” midőn a gyermek alig érti, de látja már a. számtalan akadémikuskodást, faggatást és jogcsorbítási, s egyúttal kezdi észrevenni azon csudaszer varázshatását is, mely az üldöző harsány szavát rögtön kedves csevegéssé hangolja át, midőn ezekhez képest a serdülő ifjú fáradhatlan buzgalommal takarítja a filléreket, garast garasra halmoz s egyedüli örömét a pénzszerzésben és a pénzbirásban leli, midőn utóbb a pénz utáni vágy, a megkuporított kincszezi ragaszkodás hatalmasabb benne, mint gyermeki és szülői, mint felebaráti és hazaszeretete, midőn kebeléből a pénz minden nemesebb, minden emberi érzést elfojtott és kiölt, midőn oly görcsösen ragaszkodik egyedüli bálványához: a pénzhalmazhoz, hogy készebb nyomorult életétől, mintsem szeretett kincsétől megválni, midőn végre a szó szoros értelmében nem más, mint e m b e r h ú s b ó l p é n z s z e k r é n y, midőn az emberi lény ily torzalakját látom: nem-e joggal vádolhatlak Isten és ember előtt: „Zsidóüldözés! ez a te műved!”

De különben minden időbeli törvénykezés és igazságszolgáltatás évkönyvei bizonyítékok arra, hogy az ily rút kinövések és az ezekből folyó netáni büntények u. m. szédelgés, csalás, vesztegetés és uzsora minden időben,

minden felekezet és nemzetiségnél egyaránt fordulnak slő; ott a törvény, alkalmaztassék rá legnagyobb szigorával; börtönbe a gazokkal irgalom és kegyelem nélkül! Börtönt azoknak is, kik a gázságot tudva nem szolgáltatják ki a földi igazság sújtó keze alá; de tízszeres börtönt annak, ki a gázságot elrejteti és elpalástolni igyekszik, vagy segédkezik. Gazembert a vallás sohasem réclamait.

De ha mindazonáltal találkozik olyan is, ki ellenállni tudván az arany csábító erejének, semmiféle kényszerhelyzetnek sem enged, ki minden ínség, nyomor vagy becstelenítés és lenézés, minden zsidóüldözés daczára sem tér le az igaz útról, ki szorgalmas, tisztességes és becsületes jóra való polgár, derék hazafi vagy mint ilyen tesz szert vagyonra, ki előtt szent a másé, s ki magasabb érdekeket is ismer, mint lélekölő kincset és vagyont összehalmozni és csupán azon magasabb eszméknek hódol, úgy kérdem ismét: azt érdemli-e meg az ilyen, hogy egy rangba helyeztessék a hitvány, alávaló, nyomorult gazzal s vele is éreztessék az emez által kiérdemelt megvetés és büntetés? avagy nem követelheti e az ilyen jogosan, hog}- legalább is o l y embernek tekintessék, mint bármely más felekezetű?

Az sajnós, ez szomorú, ez g y a l á z a t o s, hogy a 19. század utolsó évtizedeiben is még ilyen kérdést kell intézni az emberiséghez, s majdnem megfejthetlennék látszik, hogy ezen kérdés a józan magyar nemzet, bár csak egyrészéhez is szól.

Hej! pedig nem mostani dolog az, hogy e talány a magyar ember józan eszével megoldatott, hisz régen fűjja már nótájában is, hogy ki a hunczvut.

Most is legjobb lett volna már legelső pillanatban azt izenni a ravasz sógornak; „Timeo danaos et dona ferén tes.”

Mert nyílt titok, hogy rothad valami oda át a hálósapkás bölcsészek honában, csakhogy mert sokkal óvatosabbak, semhogy a robbanó szert saját tűzhelyükbe vessék, tehát schulvereinos és antisemitikus dynamitjukat

elviszik az elégedetlenségben bővelkedő szomszédba, hogy azon esetre, ha sikerülniül a szomszédságot oly tűz-tengerré változtatni, hogy a lángok hozzájuk vissza- és átcsapkodnak, akkor majd az általános zavar közepette Ők is rendeznék a már elviselhetlen militarismus vas-zubbonya alatt nyögő „social-politische fräge”-jukat, – számítván arra, hogyha egyszer szikrát fogott a gyúanyag, nem áll az meg a zsidóügynél, terjed a láng-önmagától s végre is oda, a hova a ravasz bóbiskolónak kellene, azaz: mással akarja kikapartatni maga számára a gesztenyét a parázsból.

Ez a német speculatioja mivelünk, de csak lesel, ebből megint aligha eszel, mert bele néztünk a kártyádba, s most már másodszor felsűlsz gonosz terveddel. Ez alkalommal sikerült ugyan Magyarországot egy kissé a szélén megpörkölnöd, de bezzeg elalszik itt hamar a szalmatűz, hanem azért a szagot annyiszor-amennyiszor majd orrod alá reszeljük sógor!

Átjöttél csábítani otromba schulvereinoddal és felsültél vele; mert magyarérezelmű derék németjeink (kivéve Pozsonyt) csúfosan kiporolva küldtek haza; most ez alkalommal sikerült ugyan századot gyalázó antise-mitismusoddal (persze megint közte Pozsony) itt is néhányat lépre csalni, soknak meg rövid időre az eszét elferdíteni, de azért ne félj: józan volt a magyar mindenkor, és józan lesz e nemzet örökké, ha mindjárt néhányra kábul is, – hiába csalogatod.

Csak költsd ki élheteretlen kakuktojásodat saját fészekedben s ne becstelenítsd meg vele e szent földet!

El innen, más térre!

c) Az üzérshelllem.

Ha kereskedő a zsidó, akkor azt vetik szemére, hogy egyébre sincs érzéke, mint a „geschäft” iránt - ha más szakmára adja magát, nohát akkor elzsidósítja az országot. – Furcsa ember is a zsidó, – más be-

élné azzal, hogy egyenjogósítása törvény által szentesített, de ez telhetetlenségénél fogva még hozzá eszmények valósulásáról is mer álmadozni. O tempora, o mores!

De hát mi okozta tulajdonképpen a zsidóban az üzérzsellemet?

1. Azon körülmény, hogy földműveléssel foglalkoznia nem volt szabad: – a szegény nem kapott ingyen, vagy csekély viszonyszolgálat fejében földet, mint a paraszt, a gazdag pedig minden kincséért sem vásárolhatott ingatlant.

2. Hogy a közhivatali és köztisztviselői pálya régente egészen el vala zárva előle, s mai napon is csak vajmi nehezen boldogul rajta a zsidó.

3. Hogy az ipar terén sok nehezen legyőzhető akadály gördült a zsidó elé. Ilyen volt a még csak 2 évtized előtt fennállott, kizárólag katolikus szellemű czéhrendszer, továbbá a szabad királyi és főleg a bányavárosokbani tartózkodási tilalom, végre egyik másik országban az ipar fejletlensége s így csekély jövedelmezősége s több efféle nehezítő körülmény. – Oly államban azonban, hol a fenti akadályok kevésbé, vagy épen nem léteztek, mint pl. Francia-, Német- és Angol országban, akárhány zsidót találni régóta az ipar minden ágában működni, s az egyenjogósítás óta aránylag elég zsidó adja magát az ipar mezejére Magyarhonban is.

Ekként nagyrészt egyenesen letiltatván a közbecsüléssel járó pályákról, részben pedig ottani működése mindenfélekép megnehezítettén, akaratán kívül szorítottatott a zsidó a kereskedelmi térre, melynek jelentősége – különösen hazánk kimérhetlen nagy kárára – félreismerettén, a legújabb időkig általában lealázó foglalkozásnak tekintett.

A ki az önző furfanggal járó köznapi handlerozásból meríti a kereskedelemre vonatkozó ismereteit, annak természetesen nem lehet fogalma emennek főbenjáró jelentőségéről; az olyan ember nem tudja, hogy egy par excellence termelő országra nézve a kereskedelem ugyanaz, a mi az emberi élet fentartására nézve

az emésztés, mely az elfogyasztott táplálékot vegyelemeire bontván, annak alkatrészeit ott rakja le és helyezi el a testi szervezetben, hol reájuk szükség mutatkozik.

Λ ki a kereskedőt nem tekinti egyébnek, mint a termelő és fogyasztó közötti, busásan díjazott közvetítőnek és nem veszi figyelembe a kereskedőnek soha pihenni nem tudó sürgés-forgással egybekötött, gond és aggodalommal telt vesződéses tevékenységét, mellyel a termelő forrásokat és fogyasztási piacokat személyesen felkeresvén, előmozdítja és fentartja a nemzetek egymással békés érintkezést, jövedelmezővé teszi a földművelést és ipart, a mennyiben megnyitja az ország előtt a világ kiapadhatlan pénzaknait s így közvetve és közvetlenül biztosítja az állami létet: a ki ily szereplés fontosságát ignorálni tudja, annak a létérdekről helyes felfogása nem lehet.

A ki nem ismeri a bevásárlás és eladás körüli concurrentiát, – nem az idő viszontagságai és a politikai helyzet befolyását az áremelésre és csökkenésre, melyekre egyedül alapítvák a speculáció és conjuncturák, – a ki számításon kívül hagyja a kereskedelmi világban elkerülhetlen hitellel járó risicot, – a ki nem ismeri a kamatláb hullámzásait, az utánjárással és kezeléssel járó roppant költségeskedést, a közlekedési eszközök hiányos voltát, vagy teljes elégedetlenségét, – a ki tekintetbe nem veszi a vagyonszükséglet kérdését, – a ki nem bírja megítélni, mi egy „szolid firma” s mi a kereskedelmi coullance és pontosság, – a ki egyebet sem lát, minthogy némelyek meg nem engedett módon, némelyek pedig a vakszerencse kedvezése által minden érdem és vesződés nélkül hirtelenul meggazdagodnak, de nem akarja fontolóra venni, hogy a lentiek mind oly tényezők, melyek nemcsak a kereskedő észtehetségét, éjjeli és nappali idejét veszik igénybe és kockáztatják összes vagyonát, hanem a melyekkel szemben, ha életében véletlenül csak egyetlen egyszer elszámította magát, úgy becsületét is örökre s visszahozhatlanul eljátszotta,

- a ki végre figyelemre nem méltatja, hogy mindezen akadály es küzdés mellett összes chance-ai a kereskedőnek, hogy rendes körülmények között legfeljebb 10% gazdagszik meg, 30% imígy-amúgy megél és tengődik és 60% rendes osztályrésze a tönkremenés és koldusbot: a ki mindezekhez nem ért, vagy nem akar érteni, annak persze selyem a kereskedő élete

És ha most ezen képpel szembesítjük a csendes, biztosított és kevés kivétellel kényelmes életmódját a kereskedőt leginkább lenéző bürokratának, ki naponkinti 5-6 órai munkája után – ha ugyan munkálkodik – nyugodtan vetheti magát a testi és szellemi élvezetek karjaiba, hisz övé a jelen, a jövőről pedig mit sem tarthat, élvezi tehát az életet, uraskodik és parancsol; ha e kétféle működés között mind lefolyására, mind eredményére előítéletlőt ment párhuzamot vonunk és akkor vetjük fel a kérdést: „kettőjük közül melyik szolgálja önmagára nézve kevesebb önzéssel s a közjóra nézve több haszonnal a hazát? – kezet a szívre! s a felelet bizonyára nem a kereskedő hátrányára fog kiütni.

Es e sorsot, melyet épen csak a másfelekezetűek szükkeblúsége teremtett a zsidónak, egyfelől irigylük tőle, másfelől miatta lenézik. – Az egyenjogosítás óta – minek folytán az eladdig zárt ajtók kitarultak a zsidó előtt is, – az alig szárnyra bocsáttatott örvendve iparkodik kibontakozni internált helyzetéből, és seregivel özönlik más működési terekre, egyforma előszeretettel üzi az ipart, foglalkozik mezőgazdasággal és búvárkodik a tudományban, s íme mit kell tapasztalnia? ismét csak szükkeblúséget, rút visszavonást s a régi gyűlölködés megújrázását.

Vajjon érdekében fekehtik-e honnak ily tevékeny elemet korszerűtlen zaklatás által munkaszeretében elkedvteleníteni, a közjó érdekében kifejtett működésében lehetőleg gyengíteni? – Vagy tán visszariadna a magyar attól, hogy másfelekezetű, de ezredéves szenvedésekben edzett, életképes honfitársával békés versenyképen síkra szálljon?

Nem hiszem és nem hihetem, még ha nem is jutotunk volna azon meggyőződésre, hogy a magyar faj létszámának fentartása egyfelől, másfelől az ország versenyképessége Amerikával – a honnan a jelen bőséges esztendő tanúsága szerint nagy veszély fenyegeti a hazát – a lehető legnagyobb mérvben igényli az erők feltékeny megőrzését, sőt fokozott megfeszítését is; mert elmúltak az idők, midőn tétlenül lehetett lesni egyedül azt, mit a kormány jószántából végez és a föld önmagától kiad.

Eszerint a kereskedelem és ipar, e magyar mostoha ikrek elhanyagolása és kellő tapintattal való fel nem karolása, továbbá azon körülmény, hogy nálunk a hivatalt hajhászó középosztály még mai nap is méltóság alulinak tekinti a kereskedelmi és iparos pályáni működést, a nagybirtokosok – kiknek pedig leginkább állana módjukban – épen nem pártolják sem a kis-, sem a nagyipart: ez szüli az elszegényedést, ez az ínséget és nyomort, ez az általános elégedetlenséget és nem az elviselhetlennek látszó adók és közterhek, sem pedig az elemi csapások és az azoknak tekintett üzérzsellemmű „zsidóraj.”

Igenis, méltó gonddal ápolt és fejlesztett kereskedelem és iparrendszer fölülről, a kormány részéről, elismerés és támogatás a kereskedőnek és iparosnak a köznép részéről, élénkebb részvét a jelzett tevékenységben és nem a hivatallesésben a középosztály részéről, hogy mindezáltal a természetmények egyrésze élénk kereskedés folytán gyorsan és illő árban értékesíthetők legyenek, a kivitelre szánt, de kellő árban nem értékesíthető másik része pedig egy életképes hazai ipar által feldolgozva, az a külföld készítményei mellett keményen megállhassa a sarat, szóval tőkét verni a föld mindenemű termékéből, tehetségéből és képességéből: egyedül ezek képesek e hazát az európai mívelt államok niveauján fentartani, egyedül ezek bírják azon kívánatos helyzetet teremteni, hogy e Kanáán földje ne kényszerüljön saját zsírjában megfulladni.

Kár tehát a zsidónak vétkül felróni üzérzsellemét, Magyarhon erre nagyon rászorult.

d) Az önérzethiány.

Minden élő lény, mely az önállóság tudatában van, önérzettel bír, – befolyástól ment fellépése tehát szabályos és határozott irányú; ellenben a függés érzete, mely az elhatározást befolyásolja, az emberben mindent képes ébreszteni, csak önérzetet nem.

Daczára ennek ugyanazon társadalom, mely a zsidót évszázadokon át magának alárendelvén, szándékosan és jogtalanul ölé ki kebeléből az önérzetet, ugyanazon társadalom önérzetet mer követelni a zsidótól, sőt önérzethiányát szemére lobbantja.

Önkénytelenül jutnak itt eszembe Goethe szavai:

„Ihr lāsst den Armen schuldig werden,
Dann überlāsst Ihr ihn der Pein.”

Ugyan hol a manóból vegye a zsidó azt az önérzetet, melyet a társadalom tőle annyira követel? Abból a tapasztalatból merje, hogy ma bár a legkedvezőbb helyzetben, arra nézve sincs biztosságban, hogy felebarátja szeszélye mire ébreszti holnap? Vagy onnan, hogy örökké azt kell látnia, miszerint saját személye csak akkor szerepelhet tényezőként, ha fellépésének a vagyon kölcsönöz nyomatékot?

Ámde, ha az önérzethiányt maga a társadalom okozta, úgy minő joggal követel a zsidótól önérzetet, és mi kell ahhoz, hogy az önérzettől erőszakosan megfosztott zsidónak önérzethiányát vétkül rójja fel?

Valóban nem más, mint a mesebeli farkas természete, ki a bárányt azzal vádolja, hogy vizét zavarja.

Elismert dolog, hogy a társalgási körökben dívó érintkezési szabványok, a tapintatos modor és illem szabályai csak gyakorlati úton sajátíthatók el.

Engedtetik-e erre alkalom a zsidónak?

Ne ámítsuk önmagunkat! Csak az nem látja, ki

nem akarja látni, miszerint az egyenlőség és testvériség, a társas körök e hazug czímtáblája, csak arra való, hogy figyelmeztesse a zsidót, miként ottben számára ezek nem léteznek.

Egyfelől biztatják, hogy simuljon, másfelől már az előcsarnokban sütik homlokára a Kain jelet, belép a társas körökbe s ráfognak, hogy szemtelenül tolakodik. Mintha csak dogma gyanánt állana azon elv, hogy bármint cselekedjék is a zsidó, a világ kedvére az soha sem járhat. Mert ha szerénykedik és tartózkodik: azt mondják róla, hogy elszigeteli magát és nem akar alkalmazkodni; ha felkeresi a társaságot: az hallatszik, hogy tolakodik; ha szerzeményét megbecsüli: ráfognak, hogy schmutzig a zsidó és zsugori; ha ellenben bőkezűen adakozó: azt állítják, hogy kérkedik és henczeg; ha bátorságot mutat: szemtelenségnek tulajdonítják, s ha végre kerüli a duhajkodást: akkor ki gyávább a zsidónál?

ily kézzelfogható, esztelen ellenmondásba más nem keverheti az embert, mint azon sötét előítélet, melyet közönségesen zsidógyűlöletnek, modern kifejezéssel anti-semitismusnak neveznek.

S téve, nem tagadva, hogy sok zsidó alázatoskodik és hunnyászokodik, úgy kérdem: kit illet ezért a szemrehányás? Nem-e azt a társadalmat, mely folytonos méltatlankodásával és erőszakos jogtiprásaival önmaga szorítja a zsidót a hatalom karjai közé?

S téve, nem tagadva, hogy sok zsidó nélkülözi a helyes tapintatot, a finom modort, ágy ismét kérdem: ki ezért a hibás? Nem-e azon társadalom, mely folyton makacsul számkiveté köréből a zsidót?

S így végre megengedve, hogy a zsidók közt létezik – ámbár önhibáján kívül – sok ilyen is, amolyan is: abból jogosan lehet következtetni, hogy az egyesek hibáival a többiek is felruházva vannak? Abból józan észszel azt lehet következtetni, hogy minden zsidó önérzetlen, modortalan, avagy – mely kifejezéssel leginkább tetszelegnek a zsidógyűlölők, hogy henczeg a zsidó?

A tapasztalat mutatja, hogy hasztalanul appellál a zsidó a társadalom józan eszéhez és jogérzetéhez, hisz ennek minden áron kell zsidójának lenni, kiről tagjai egymásnak mondhassák: „ha te ütöd az enyimet, úgy én ütöm a tiédet.”

Ezen elvvel szemben hiába tanúsít a zsidó önértetet és ildomos magaviseletet – pedig bizony ugyanannyinál tapasztalhatók, mint a mennyinél nem: – elismerésben az sohasem részesül, mert a hivatásszerű antisemitizmus vagy kereken eltagadja, vagy rősz hiszemű módon félremagyarázza azt is.

A ki önértettel nem bír, fellépésben és elhatározásban ingadozik és tántorog: azon ember a legcsekélyebb rendkívüliség által könnyen kihozható sodrából, az a legkisebb rendzavarásnál megszeppen. – Tehát a zsidótól, kinek léte évezredek át a változó körülményektől, mintegy hajszálon függött s így nélkülözé a biztonsági érzetet: attól önértetet és bátorságot jogosan nem várhatni. Az az örökké bőszített bűnbak, melynek ingerlésére és bántalmazására a legutolsó mihaszna siheder is jogosítva érzi magát, az legfeljebb csökönnyös lehet, de vitéz nem.

Mert midőn felharsan a vészes jelszó: „üsd a zsidót” s a vérszomjazó tömeg vaktában neki rohan, különbséget nem ismervén, csak zsidót keres, kit rabolni, ölni, és gyilkolni lehet, mert midőn a dühöngésre felbujtott banda tetszés szerinti időben kaszabolhat szegényt és gazdagot, jóravalót és gazembert, gyenge nőt és ártatlan csecsemőt, védtelen nyomorékot és tehetetlen aggasztánt: akkor bizony tönkre silányul a burjánzó önértet, oda a személyes bátorság.

Ily eshetőségnek pedig a zsidó minden időben volt kitéve, s mai nap is egyedül a szurony és puskacső adhat neki oltalmat a megfélemezhetlen társadalom vad túlkapásai ellen; csudálatos igazán, hogy maradt még kedve és bátorsága ily élethez.

Előbb adassék meg a zsidónak a biztosíték arra

nézve, hogy többé ő sem „vogelfrei” s akkor majd önmagától jó bátorsága.

Lám a háborúban, hol mindenkinek egyenlő joga és kötelessége: fegyvere szabad használata, melyik más felekezetű katona vitézebb a zsidónál? – Eme állítás valódiságát fényesen igazolták a legutóbbi hadjáratok alatt a zsidóharcosok, kiknek bátor magatartásáról fellebbvalóik elismeréssel szoktak nyilatkozni, s kiknek a szabadságharca alatt tanúsított dicső tettei a történelem évkönyvében aranybetűkkel vannak feljegyezve.

Vagy nézd például a zsidót a magyar alföldön, hol a tiszta magyarság elegendő biztosíték a nyugtalanító kihágások ellen, bizony nem egy körmönfont legényre fogsz bukkanni, ki nem ijed meg a maga árnyékától, s e szót „félelem” csak hírből ismeri.

S végre nem sajátságos az, hogy az olasznak, francziának és angolnak a zsidó elég bátor, s csak a német, muszka és magyar zsidója nyúlszívű?

De ha áll az, miszerint a hasonorsúak egymással rokonszenveznek, akkor mi csodálni való van azon, hogy a közösen üldözöttek s a közös veszély által félénk természetűvé váltak között szilárdul a összetartás, melyet az üldözés és veszély elhárításának közös érdeke ösztönszerűleg mozdított elő?

Emberek vagyunk, vétkezhetünk, sőt vétkezünk is mindnyájan; ha azonban az egyesek által elkövetett vétkek és bűnök mindig az egész felekezet rovására iratnak, akkor az ily méltatlan s legtöbb esetben veszélyes eljárás elleni közös tiltakozás nemcsak jogos és megengedett, hanem a létfontartási ösztön azt szükségképen parancsolja is.

Nem az egymáshozói vonzalom, sem a gonosz iránti hajlam, hanem igenis az alaptalan rágalomnak és az ezek alapján intézett erőszakos támadásoknak jogos és szükséges visszautasítása szorítja a zsidókat önkénytelenül szilárd összetartásra. Hisz régi szokása a másfelekezetűeknek, hogy az egyes zsidó által elkövetett

bűnös cselekményért az egész „fajt” szeretik vádolni, sőt sok esetben attól sem riadnak vissza, hogy a leg-súlyosb gonosztett miatt egyesek ellen emelt vádat leg-jobb meggyőződésük ellenére egyenesen a zsidó vallás nyakába sózzák.

S mindezt úgy könnyedén engedjék magúkon szá-radni a zsidók?

Nem, ez nem lehet, s nem is lesz soha! Míg zsidók lesznek és a helyzet nem javul, addig közösen fognak védekezni az egész felekezet ellen intézett jogtalan táma-dások ellen s közösen fognak tiltakozni vallásuk ellen emelt alaptalan vádak és rágalmak ellen.

A zsidók közötti összetartás tehát természetes folyo-mánya a zsidón kívül keresendő okoknak. Szűnjenek meg ez okok, s a másfelekezetűek megbotránkozását keltő összetartás, mint ama okok okozata, önmagától fog elenyészni, de előbb nem.

Ha azonban előfordul, hogy egyik-másik zsidó akár túlságos félelemből, vagy akármiféle más indokból siet lépre került gaz hitsorsosa segélyére – történjék bár simítás és leplezés, bár hamis-tanú állítás, vagy veszte-getés, de még az igazságnak szándékos elhallgatása által is: – úgy hadd bűnhődjék a vétkes gonosztevővel egy füst alatt, de bűnhődjék egymaga s nem az egész fele-kezet, mert bármi célra elkövetett gazságot sem én, sem – meggyőződésem szerint – legtöbb hitsorsosom nemcsak nem helyeslünk, hanem még a mennyire tőlünk függ, azt megakadályozzuk és nem engedjük, vallásunk pedig kivétel nélkül a leghatározottabban tiltja.

Hogy mennyi roszhiszeműség kell ahhoz, hogy a zsidóvallásnak imputáltassék, miszerint szentesíti a szer-tartásos (rituális) büntényt, arról szólnom teljesen fölös-leges. Megfejtették ezt a legújabb időben elég világosan s a leghatározottabban számtalan szakavatott – sa mi a fő – m á s h i t ű, világhírű tudósok, Európa több nevezetes egyetemének theologiai facultása, püs-pökök, bíbornokok s egyéb főpapok, kik mindannyian

jól ismerve a zsidó vallást, törvénykönyveinek eredeti szövegét és magyarázatait, a rituális bűntényről ímesét egyhangúlag rögeszmének és aljas rágalomnak nyilváníták.

Ha tehát valaki mégis képződik a rituális bűntényről, úgy az bizonytalannal nem ismeri a zsidó vallást és törvényeit, a ki pedig ilyesmire képes, azzal vitatkozni nem lehet.

Ezzel keresztül estünk volna azon jellemvonásokon is, melyek a zsidónak, mint szétszórt felekezetű tagoknak, más felekezetekkel való viszonyából erednek.

Ha most már tekintetbe vesszük, hogy a zsidó-jelemben a 3 főtulajdon: élelmesség, gazdagodási vágy és üzérzsellelem rendszeren egybefoglalva léteznek és a zsidó tevékenysége kifejtésében közös összműködés gyanánt szerepelnek: akkor könnyen érthető az is, hogy miért képes' aránytalan sok zsidó akkor is gazdagodni, midőn általánosan csak elszegényedés tapasztalható. - Nem szorul a zsidó törvénytelen térre lépni vagyonszerzési tekintetek miatt; ehhez egymagában rendszerességénél, jelleménél fogva unig elég neki - a mint-hogy más vallásúnak is elég - buzgó tevékenysége, kitartó szorgalma, számító esze és azon életrealósága, mely szerint kiadásait bevételeivel minden körülmény között helyes arányba tudja hozni

De nem csekély támogatást lel a zsidó vagyoni gyarapodása - mondjuk ki nyíltan, habozás nélkül - acon körülményben, hogy Magyarhonban a birtokos osztály egy jó nagy része mind idáig nem bírta magát jelenlegi helyzetébe beleélni s még ma is csak oly laza életmódot folytat, mint ezelőtt 30-40 évvel, a midőn még számos kiváltság birtokában lévén, azt jogosan tehetette; míg mainap azok megszüntetése s az élet igényeinek aránytalan szaporodta folytán eddigi életmódja, fájdalom - okvetlen vesztére vezet.

Ezzel korántsem akarom kifejezni, hogy minden zsidó becsületes módon szerzi vagyonát, – sem pedig azt, hogy hazánkban minden birtokos meggondolatlanul gazdálkodik. – Sajnos, van elég zsidó, kiben a gazdagodási vágy a már jelzett tulajdonokká fajulván, tiltott cselekedetekre vetemedik; – de az ily salak minden felekezetenél fordul elő, ahhoz a vallásnak semmi köze. Gondoskodják az állam megfelelő törvényes intézkedések életbelépte s azok pontos alkalmazása által, hogy az ilyféle kinövések és túlkapások minél több esetben meggátoltathassanak és a mégis elkövetettek mi szigorúbban megtoroltassanak. – Másfelől van – hála az – égnek – e hazában még sok olyan birtokos, ki minden viszontagság és viszonyváltozás daczára is becsületes és tisztességes úton napról-napra gyarapszik, de sajnálattal kell tapasztalni, hogy a középbirtokos osztály egy jó nagy részénél az ijjesztő mérvű hanyatlást, vagyoni elszegényedést s ezzel kapcsolatban az elégedetlenséget nem az adóteher súlya, sem a zsidófaj veszélyessége, hanem egyedül azon körülmény okozza, miszerint ezen osztálynak mai korban aránylag egészen más a helyzete, mint valaha volt, – mely kor-követelte viszonyváltozás múlhatlanul igényli azt, hogy a gazda eddig folytatott kényelmes és pazar életmódja feladása mellett, szorgalma megkettőztetésével és főleg a takarékoságnak annyiban leendő figyelembevételével, hogy a bevétel és kiadás közt helyes arány uralkodjék, a zsidó által tanúsított életrevalóságra nézve nemes versenyre keljen.

De mert ezt tenni eddig igen sokan elmulasztották, s következésképen tapasztalják saját anyagi hanyatlásuk mellett a zsidó mindinkábbi előmenetelét: ennél fogva a saját sorsával való elégedetlenség és a zsidó haladása által támasztott *i r i g y s é g* kelté természetyszerűen általában a magyar közbirtokosnál az eddig még sohasem tapasztalható volt zsidó iránti ellenszenvet, mely azután oly arányban növekszik, a mint a köznapi élet fejleményeihez képest egyesekben a zsidó jellem elfajulása mu-

tatkozik és a mily arányban az a külföldről becsem-pészett aljas gyúanyag által általános gyűlöletté szíttatik.

Hasonló indokból magyarázható ki a zsidó verseny-képessége által a nemzsidó kereskedő, iparos és az értelmességi keresetből élő osztályokban előidézett zsidó-gyűlölet.

Állításom valódiságát legfényesebben igazolja a m a g y a r keresztény papság és a m a g y a r parasztságnak minden bujtogató daczára tanúsított példás magaviselete. Az elsőnek magasztos hivatása betöltésénél és a tudomány terén kifejtett tevékenysége körül, az utóbbinak a földmivelés terén alkalmazott jövedelmező munkásságánál és takarékoságánál fogva nincs mit féltetni a zsidóversenytől. – Ha mégis itt-ott kivételes esetek adják elő magukat, abba ne ütközzék meg senki, hisz kivétele minden szabálynak vagyón. -

Az anyagi, s ezzel összefüggőleg az erkölcsi tönk sötét örvényébe sülyeszítő tétlenségből életrevaló tevékenységre leendő buzdításra hatékony szótanként álljon itt koszorús költőnk eme aranymondása:

„Szép vagy, óh hon! bérez, völgy változnak gazdag öledben,
Téridet országos négy folyam árja szegi,
Ám természettől mindez lelketlen ajándék,
Nagygyá csak fiaid szent akaratja tehet!”

Ezt hangoztassák a szószártyás népboldogítók a szerencsétlen nép fülébe, s a helyett, hogy az önhibája fölött elégedetlennek haszontalan mentő kifogást rágnak a szájába, inkább neveznék meg a bajt a saját megillető, igaz nevéen, buzdítanák a népet tevékenységre és takarékoságra, s akkor százszorta jobban teljesítették hazafiúi kötelezettségüket, mintha holmi rituális hóbortokkal a józan nép gondolatmenetét és ez által a közrendet s a nagyban szükségelt belbékét megzavarják, minek következtében a jelenlegi magyar nemzedéknek a vad kazap hordákkal egyrangú hírnevét kelthetik csak a külföld előtt.

Most még egy darabig ujjong a szerencsétlen elkábitott nép a szokatlan vad-táncz láttára, de bezzeg nem-sokára kiábrándul, s akkor majd szégyenkezve s tán kárhózzattal fogja azok neveit emlegetni, kik a közbizalommal és nemes hivatásukkal rút visszaélést tanúsítottak.

Hogy a nyájas olvasónak egy egységes teljes egészet nyújtsak, szükségesnek tartom még röviden felemlíteni az úgynevezett „yargon”, továbbá az orthodox és neológ zsidó közti különbséget.

1. A „yargon”.

A yargon a zsidónak azon sajátos beszédmódja, melynél fogva azon nemzet nyelvét, mely között él, alap gyanánt használva, azt részint helytelen kiejtés által szándékosan elferdíti, részint pedig más nyelvekből vett szavakkal és kifejezésekkel vegyíti.

A yargon tehát a héber, latin, görög, spanyol, olasz, francia és német nyelvbeli, de helytelenül kiejtett szavaknak conglomeratusa. mely a zsidó által rendes kifejezési mód gyanánt szokott használtatni. – Ez minden czélt és alapot nélkülöző köznépi szokás, mely a táj-szóllás jellegével bír, de a mívelt és modernisait zsidó által mindenkor mellőztetett.

2. Orthodox és neológ irány

E kettő közti különbséget egész terjedelmében adni fölöslegesnek tartom, e helyütt tehát csak röviden a lényegre fogok szorítkozni.

A zsidóvallás egyedüli és kizárólagos törvénykönyvét Mózes 5 könyve, a biblia képezi, melynek szövegezése mindennemű magyarázatra adott alkalmat. E magyarázatok mind összefoglalvák a „Talmud”-ban, mely mű törvény erejével soha sem bírt, hanem csak egy különféle magyarázatokat, egymást kiegészítő, vagy ellentétes értelmezéseket és szétágazó véleményeket egybefoglaló tudományos munkát képez, mely egyúttal számtalan legenda,

parabula, allegoricus költemény és sok szép és mély tartalmú erkölcsmondatok és életszabályok gyűjteménye

A talmud 2 részből áll: 1) a R a b b i J e h u d a H a n a s z i által Kr. sz. utáni 3 században 6 kötetben szerkesztett M i s c h n á. 2) Az ennek bővebb értelmezésére szolgáló és R a b b i n a s Rab-A s c h i által Kr. sz. utáni 6. században 36 kötetben közösen gyűjtött G e m á r á.

Azóta a talmud igen sokszor kivonatolva, illetve kodifikálva lőn. Legnevezeteseb ilyen kódexek:

1) a M a i m o n i d e s z M ó z e s rabbi által Kr. sz. u. 1180. évben 14 kötetben szerkesztett Jád Hách-z á k á h:

2) a K a r o J ó z s e f rabbi által Kr. sz. u. 1570. évben 4 kötetben szerkesztett S c h u l c h a n Á r u c h .

Eme utóbbi, a bibliai törvényeket magyarázó talmud-kivonat, igazabban talmud-codex: a schulchan áru ch istentiszteleti és egyéb szertartási kérdésekben t ö r v é n y m a g y a r á z a t k é n t kivétel nélkül minden hitközségben irányadó.

Miután azonban a schulchan áru ch az imádságokat, isteni tiszteletet, az étkezést, az ünnepek megtartását illetőleg túlságos szőrszálhasogató értelmezésből eredő oly intézkedéseket is tartalmaz, melyek törvény erejével nem bírván, csupán az illető egyén vallási buzgalmára bízzák, s az újabb időkben a zsidóság liberális érzelmű része azokat, mint fölöslegeseket figyelmen kívül hagyni kívánta, míg ellenben a ó-conservatív része irántuk lelkiismeretes ragaszkodással viselttek: tehát e század 50 es és 60-as éveiben a zsidóvallásúak közt mind élesebb eltérés vala észlelhető. Hogy ezen eltérés nyílt szakadásban ki ne törjék, másrészt pedig, hogy az anyakönyvek törvénynek megfelelő vezetése az állami hatóságok által kellőképen ellenőrizhető legyen, 1868. évben néhai b. Eötvös József akkori vallásügyi miniszter Bpestre egy országos congressust hívott egybe, melynek működésé gyanánt el vala tiltva a vitás szertartási kérdések tár-

gyalásába belebocsátkozni, hanem egyedüli feladatául kitűzetett egy oly szabályzatnak kidolgozása, melynek értelmében szervezendő hitközségek adminisztráció tekintetében egy közös kalap alá hozhatók legyenek, vallási belügyeik rendezését teljesen önmagukra és más időkre bízván.

Ennélfogva azon hitközségek, melyek ezen alapszabályzat értelmében szervezkedtek, *congressusi*, míg ellenben azok, melyek magukat az alapszabályoknak alávetni vonakodtak, *status quo ante* hitközségeknek neveztetnek.

Azonban ezen új szervezkedéssel a zsidófelekezet ó-conservatív része nem volt kielégítve; ő nekik például a templomban a chorus, vagy orgona, továbbá az imádások reducált, csekély száma, mégis egynémely böjt kevésbé szigorú, vagy épen meg nem tartása, továbbá az oltárnak nem a templom közepén, hanem a főhomlokzatán való felállítása s több effélék nem vala vallási érzületük innyére; ők oly rabbiban, ki nem bírt több héber ismeretekkel, mint a mennyi a seminariumokban taníttatik, nem bízhattak eléggé; az esketés és temetkezés körül a congressusiakétól eltérő szertartást kívántak fentartatni, melyeket azonban a liberálisok, mint fölöslegeseket, mindmegannyit ignoráltak; szóval ők a congressusi szabályzattal vallásszertartási követelményeiket kielégítve sehogy sem látták, minélfogva az 1871. évi országgyűlés, melyen Deák Ferencz a vallásszabadság érdekében ama emlékezetes beszédét tartá, törvényileg elhatározá, hogy a conservatívek külön autonóm hitközségeket alapíthassanak s így lettek a maradó pártiak vagy *orthodoxok* hitközségei, míg ellenben a congressusiak, vagy haladó pártiak *neologok*-nak neveztettek el.

Azonban az egyszer mozgalomnak indult szellem télszegegnél meg nem állhat; ösztönszerűleg szoríttatik arra, hogy az a kor haladásával lépést tartson, s így önkénytelenül előretolva minden áron igyekszik kivet-

közni mindenből, a mi ódon, elavult és a felvilágosodott korszellem igényeinek meg nem felel.

Ennek elérésére nincs szüksége a népnek oktatóra, buzdítóra, sem vezérre, – megfogamzik és megérlelődik az egyesekben, úgy mint a tömegben önmagától is; – az ily vívmány a haladó korszellem múlhatlan követelménye és természetszerű következménye lévén, kizárólag az idő érdeme.

És midőn részint a csendes, békés eszmecsere, részint a nagyobb szabású mozgalmak részletezés és fejtegetés által az ész- és szívben érezhető parányt egységes, tömör egészszé érlelek, midőn ezen új eszmeirány százezerekben már egészen megtestesült s a közvélemény is immár hangosan kiabál: „adatok formát a gondolatban, érzelemben, sőt már cselekedetben is nyilvánuló érzmények: akkor a közhangulat ily jogos és méltányos követelményének kielégítése elől kitérni többé nem lehet.

Hogy e követelmény csak a magyarosodásnak minden téren lelkes felkarolása által elégíthető ki, az a dolog természetében rejlik. A zsidó hitfelekezethez tartozó hazafiak ennek eléréséhez kétféle módon járulhatnak u. m. 1) a túlnyomólag kezükben levő kereskedelem magyarosítása által; 2) az isteni tiszteletnek – a vallási elvek és szertartások épentartása mellett leendő - magyarosítása által. Az elsöre nézve 15 év óta aránylag igen sok történt, de. önmagában véve még mindig nem elég; elvárható, sőt remélhető azonban, hogy a kereskedelem terén kezdeményezett magyarosítás a lehető legnagyobb buzgalommal fog folytatatni. A mi az isteni tiszteletet illeti, legyen szabad szerény véleményemet a következőkben előterjeszteni:

Az imádságokra nézve maga a talmud is több helyen mondja: „hogy a ki nem ért héberül, az sokkal jobban cselekszik, ha az imádkozást egy általa értett nyelven végzi.

De hogy ez megengedett dolog, azt legjobban bizonyítja maga a gyakorlat. Hisz a rendes használatban

levő imádságok nagy része – melyhez pedig leginkább az orthodoxok ragaszkodnak – nem héber, hanem chaldaei nyelven van szerkesztve. Továbbá Dániel és Ezra prófétaknak Cambyses perzsa király idejében szerkesztett művei nagy része aramaei nyelven íratott. Végre e század ötvenes évei elején Budapesten több éven át létezett a zsidófelekezet egy töredéke, mely kizárólag német nyelven végzé az isteni tiszteletet.

Azonban ily fontos intézkedés bővebbi vitására nem érzek magamban sem képzettséget, sem hivatást, de annak e helyütt nem is volna értelme; az affölötti határozat-hozatal tehát az illetékes körökre bízandó.

Én csak óhajtandónak tartom, hogy magyar érzelmű hitközségeink és hazafias rabbijaink ezen megpendített eszmét behatóbb megfontolás és megbeszélés tárgyává tegyék, s bölcs belátásuk szerint hazafias értelemben intézkedjenek.

Tudom, hogy sok oldalról az fog ellenvetés gyanánt felhozatni, hogy ha a katolikusok magyarságának nem derogál az isteni-tiszteletnek latin nyelven való megtartása, akkor a zsidókénak sem árthat annak héber nyelven való végzése. De, tisztelt hitsorsosaim, mi ne tekintünk arra, hogy m á s o k m i t n e m t e s z n e k, hanem csak azt tartsuk szem előtt, hogy mi mit t e h e t ü n k a magyarosodás érdekében s törekvésünk oda legyen irányozva, hogy e téren kifejtendő nemes verseny útján közel jövőben, ha lehet, a protestánsokon is túl tegyünk.

„Tudjuk mi, kiket édes anyánk magyar szóval ringatott a bölcsőben, hogy mit kell tennünk; nem kell nekünk idegen, hivatlan beavatkozás belügyeinkbe, mely ellen a közös n e m z e t i zászló alá való tömörülés hatalmas tiltakozás lésson, mint millió szurony és puskacső.

S ha majdan a fenti czélt is egészen elérendettük és – amitől Isten óvjon – ismét válságos viszonyok látogatják meg ez eleget szenvedett hazát és a k k o r kapzszakodik ismét belügyeinkbe bizonyos fajtájú ember: majdan akkor állunk elibe, megmutatjuk, hogy ereinkben ma-

gyar vér buzog, s vele úgy tudunk elbánni, hogy elmegy a kedve örök időkre a kontárkodástól; – bízzék benne, hogy akkor drágán fizeti meg az olcsó hírnevet; – jót állok, hogy nem gazdagszik meg többé senki a mi bő-rünkön az által, hogy bennünk gazoknak deklarál, de jót állok arról is, hogy akkor majd hiába öltözteti a régi zsidóüldözést modern elnevezésbe, – többé azzal magyar embert lépre nem kerít, mert addig régen fogja tudni a magyar józan ész, hogy mit érdemel az ámitó. Egyelőre azonban legelső teendőnk felejteni a múltban irányunk elkövetett méltatlanságokat; – félre minden nehezteléssel!

S midőn úgy vesszük a dolgot, mintha némely honfí-társunk a hazafiság helytelen értelmezéséből vagy félre-magyarázatából velünk nem úgy bánt, mint kellett volna, – és a midőn a múltakon okulva a nyomás és üldözés okát nem mindig és kizárólag másban, hanem részben önmagunkban is felismervén, jövő tevékenységünket ahhoz mérten irányítjuk: akkor adandottuk igazán legfénye-sebb jelét a valódi testvéri vonzalomnak és határt nem ismerő lángoló hazaszeretetünknek; akkor s nem előbb!

H i t ü n k s z i l á r d é s r e n d í t h e t l e n, v a l l á s u n k s z e p l ő t l e n t i s z t a é s m a r a d a n d ó, e t t ő l n e t á g í t s u n k, d e a d j u k m e g a h a z á n a k, a m i a h a z á t m e g i l l e t i !

Zárszó

Íme, tisztelt olvasóm, képzeleted elé varázsoltam a megtestesült zsidót. Alkoss róla magadnak elfogulatlan, helyes összfogalmat és ítélj fölötte tehetséged és jóakarod szerint. E részben nem foglak befolyásolni.

De a mondottakból tanulságot vonni, ahhoz jogom magamnak is van.

Constatálom tehát első sorban: hogy n á l n n k különálló z s i d ó k é r d é s n e m l é t e z i k . – Mert azon viszony, melynek eredete és mibenléte, rendezési és megoldási módja régen tudva és önmagától adva van, melynek természetszerű megoldásán a művelt világ az egyenjogúsítással magát egyszer s mindenkorra túltette: azon viszony legfeljebb más, önmagánkívül eső kórtünetemények külbefolyása által egyidőre megzavarható, abnormális állapotba hozható, de kérdés tárgyát többé nem képezheti.

Oroszországban és Romániában, hol a zsidó még mindig meg van fosztva e m b e r i (polgári) jogaitól, a zsidókérdés még lappangó ügy s így napirenden lehet; de Európa egyéb civilizált államaiban, hol az Istenét a zsidóvallás szertartásai szerint imádó ember ugyanazon polgári jogokat élvezzi, mint a más vallás szertartásai szerint Istenét imádó ember, ott a zsidókérdés végérvényesen megfejtett ügynek, tehát megszűntnek tekintendő.

Nálunk tehát művemben feltüntetett és számos egyéb rendezetlen, c s a k i s k ö z g a z d a s á g i és társadalmi kérdések léteznek, melyeket ha az időnek sikerülendett megoldani önmagától talajt veszít azon viszás állapot, melyet sokan zsidókérdésnek szeretnek nevezni.

Miután pedig az ily szabású közgazdasági kérdések végleges megoldása hosszabb időt igényel és sok esetben hatás körünkön kívül esik: ennélfogva reánk nézve egyelőre csak az lehet kérdés tárgya, hogy mik azon teendők, melyek átegyengetésre alkalmasak volnának s ki nek hatáskörébe tartoznak azok?

Erre nézve különösen ki kell emelnem, hogy az útegyenetés fogalma már önmagában hordozza a lassú, de biztos előrehaladást. A gyakorlatban az teljesen kivihetetlen, hogy a társadalom mélyen gyökerező ferdeségei egyes intézkedések által egyszerre és rögtön kiirtassanak. Róma sem épült egy nap alatt és Mózes 40 évet szánt arra, hogy az Egyiptomból kivezetett zsidókból egy életképes nemzedéket neveljen.

Az útegyenetés tekintetében a jelenlegi társadalom nem-hivatalos részétől vajmi csekély hozzájárulás várható és pedig nem annyira tehetség, mint akarat hiánya miatt.

A mostani korszak azon kevesek közé tartozik, melynek határozott jellege nincsen s mely legfeljebb csak annyiban véve bír létjogosultsággal, hogy egy más, határozott jellegű korhoz átmenetet képez.

A mostani korszak nincs tisztában céljával, még kevésbé irányával s az általános zavarból csak az lát-szik legjobban kiríni, hogy minden eszköz, legyen az bármilyen aljas és elvetemedett, az egyéni érdek kielégítésére feltétlenül szentesítve van, és megragadandónak tartatik. „Aide toi = segíts magadon, mentsen, ki mit tud” ez az általános jelszó.

Noha egyre hangoztatja a francia forradalom által érvényre juttatott egyenlőség, testvériség és szabadság eszméit, mindazonáltal a gyakorlatban épen ezek ellenkezője tapasztalható; egyenetlenkedés, nyílt és alattomos ellenségeskedés s a szabadság erővel való lenyűgözése napi renden vannak. Megfertőztetettebb, haszontalanabb és veszélyesebb korszakot, melyben az emberi természet minden létező daemonja fogva és lebilincselve tartja az észet és kedélyt, melyben esztelenség és örület ül legvadabb orgiáit, a történelem alig bír felmutatni. – Ez nélkülöz erkölcsöt, jó ízlést, finom érzéket, ez törvényt és társadalmi rendet halomra dönteni, ez minden szent séget és tekintélyt lerombolni és sárba tiporni igyekszik, s tündökölni csupán az tud, ki a szereplőket a legocsmányabb szennyel bemocskolni s legtöbb roszaka-

rattal és hidegvérúséggel tönkre tenni bír és ily örült játéknak tapsol legvígabban a nézőtér; szóval szédelgés, métel, corruptió és eszeveszett féktelenség minden téren annélkül, hogy más eszményt akarna megvalósítani, mint a „nihil”-t = a semmit, de hogy ez volna egyedüli vég-célja, az is csak szentelen hazugság.

Hogy mi akarja magát e korból kiforrni, azt a jó Isten tudja, én gyarló eszemmel nem bírom elképzelni.

Legjellemzőbb e korra nézve, hogy egyedüli fényes oldalát, a feltalálmányok sokaságát és nagyszerűségét is legnagyobb részt csak romboló dühének köszöni s aligha csalatkozom, ha azt állítom, hogy ezen korszak a történelemben a „dynamit” elnevezéssel fog egykoron szerepelni, jellemző még e korszakra nézve a gőzerő, mely minden használhatósága mellet füstjével megrontja a körléget. De valamint közégig már az idő, melyben a gőzerő a körlégre nézve üdítő hatású villamos erő által a szereptérről leszorítottatik: úgy bennünk is az az egy remény vigasztalhat, hogy nemsokára felváltja a fényes igazság és tiszta erény korszaka a közerkölcs elleni, rüt merénylet tarthatatlan korszakát s e pünkösdi királyságnak véget vet

Balgaság volna állítani, hogy a jelenlegi társadalomnak épen nem volna jobb érzésű része is; de sajnos ennek jótékony működése a többség feslettége által legtöbb esetben szörnyen megnehezítettetik és megbénítatik. S épen ezért, ha daczára annak, hogy ezen korszaktól határozottan üdvöset várni nem lehet is, a józan rész mégis képes valamit az útegyenetésre lendíteni, úgy azt, mint nem reményletet annál nagyobb köszönettel és elismeréssel kell üdvözölni.

De annál nehezebb feladat háramlik a társadalom hivatalos részére, értve ez alatt az időnkinti kormányt, melynek a közjó érdekében kellő erély és jóakarát kifejtésében csüggedetlennek kell mutatkozni, s a mennyiben tehetségében rejlik, gyors és czélszerű intézkedések által az általános gyámoltalanság elharapózását lehetetleni-

teni, hahogy magas hivatását kellőképen méltányolni bírja. – Óhajtható volna, hogy a kormány, melynek kötelességei közé tartozik az is, hogy a hivatalnokok és tisztviselők seregének, mint alárendelt közegeinek a magánéletben tanúsított magaviseletét is ellenőrizze, nehogy azzal közbotrányt idézzenek elő: annélkül, hogy az egyéni szabadság legcsekélyebbet is megszoríttassék, szigorúan felügyeljen, s meggátolja alárendelt közegeinek előítélete és türelmetlensége nyilvánulásait a magánéletben is. – Hivatalnoktól és tisztviselőtől megvárható, hogy jó példát nyújtson az elkorcsosult népnek, másrészt pedig tisztességes, kifogástalan magaviselet által emelje a máris tönkresilányított törvénytiszteletet. Szoros utasítás adandó tehát erre nézve a főispánoknak, törvényszéki elnököknek és egyéb hivatali főnököknek.

Ehhez joga van a kormánynak, a mihez pedig joga van, azt elmulasztani, vele nem élni, kötelesség-szegessel egyértelmű.

De legvérmesebb reményeket kössünk a serdülő utónemzedékhez. Mindenek fölött főfigyelem fordítandó ennek szeplőtlen jellemben való felneveltetésére és minden áron meggátlandó, hogy az a régi nemzedék nyomdokaiba lépjen.

Oda hathat, de kell is, hogy oda hasson a kormány, miszerint a tanfelügyelőségek fősúlyt fektessenek arra, hogy a fiatalságnak az elemi és a népiskolákban elvont ismeretekkel való túlhalmozása helyett, melyeket a gyermeki ész úgysem bír teljesen megemésztetni, inkább erkölcsi érzéke lehetőleg nemesbíttassék, hogy roszakarat, elfogultság, türelmetlenség és féktelenség, melyeket tán a házi dajkáltatás beléje oltott, már csirájában elfojtassék és gyökerestül kiirtassék.

A középiskolákban, a felső tanodákban és egyéb tanintézeteken a felügyeleti jog ismét az államot illetvén, a lehető legnagyobb erély fejtendő ki a kormány részéről, hogy az ifjúság fegyelme nemcsak írott malaszt legyen, hanem hogy az e részben fenálló törvények

minden alkalommal és minden körülmény között kérelhetlenül alkalmaztassanak.

Én a jövő iránti biztosíték alapját kizárólag az iskolákban és tanodákban vélem lerakandónak, mert csakis a fiatal csemete gondos ápolása a legháladatosb tér; ez hatalmunkban van, el ne szalaszszuk az időt és alkalmat, mert minden egyes elkövetett mulasztás ezerszeresen bosszulja meg magát a későbbi korban.

A gyermekkorban nyert fogalmak és benyomások a legállandóbbak, az ifjúkorban felvett szokások és hajlamok mérv- és irányadók az egész emberi életre, – mindkettőt kiviszi magával a férfi az élet zajos színterére, s míg egy jó erkölcs tíz embertársára szolgál buzdító példa gyanánt, addig a rossz szokás, gonosz hajlam, a szenvedély és elkorcsosodott krakehlerség, a betyárkodás ragályos betegség gyanánt száz és száz polgárra gyakorolja kártékony befolyását.

Szép és hasznos a tudományosság, hatalmas rugója a közjólét emelésének, terjesztessék is minden rétegben bőségesed; de a tudatlanság és műveletlenség még távolról sem lehet oly veszedelmes a társadalmi rendre nézve, mint az érzékhiány a szép, jó és nemes iránt és mint a fegyelmeztelenség s törvénytisztelet hiánya.

Kellő figyelem fordítandó tehát a tanárok és tanítóknak tantermen kívüli magatartására és tevékenységére is, mert tanítói után indul a fiatalság. Semmiként sem tűrheti az állam, hogy a népnevelők minden eszeveszett mozgalomban részt vévén, példájukkal erkölcsrontó irányt jeleljenek ki a jövő nemzedék elé. Kinek kezébe oly fontos szerep van adva, mint a tanárok és tanítókéba, és mellette az állam kenyerét eszi, az teljesítse is nemes feladatát minden tekintetben híven és lelkiismeretesen, ha nem, úgy pusztuljon s adjon helyet más érdemesebbnek.

Legyenek tanintézeteink az ernyedetlen szorgalom, de a feddhetetlen erkölcsnek is igazán hű gyámolítói s akkor a bizonytalan jövő iránti aggodalom nem töltheti el keblünket.

Végül a testvéri egybeolvadás leghatalmasabb emeltyűje gyanánt tekintem a vegyes (keresztények és zsidók közti) házasság sürgős behozatalát, mi által a családi érdek közösségénél fogva a békés együttlét és szoros összetartás a legcélszerűbb módon hozható létre.

Mindezek szerény felfogásom szerint oly propositiók, melyek minden költség és idővesztés nélkül a gyakorlati életben könnyen kivihetők, hasznosságuk és üdvös voltak pedig a lehető leggyorsabban teremné meg az eredménydús gyümölcsöket s legalább a jövőre nézve annyira-amennyire eleje volna véve annak, hogy a gyér hazai erők, a helyett, hogy a közös haza üdvére és jólétének felvirágoztatására fordíthatnának, azok a meddő nemzetiségi harczon kívül még hiábavaló felekezeti gyűlölködés és dörzsölés által is szétfecsérelve, lassankint végbomlásnak induljanak.

Hogy e sorok méltó befejezést nyerjenek, nem mulaszthatom el záradékol hivatkozni azon páratlan hazaszeretettől lángoló sa részrehajlás gyanújának árnyéka által sem érinthető, dicső jellemű férfiúnak: Kossuth Lajos nagy hazánkfiának a múlt hóban Helfy Ignác országgyűlési képviselőhez intézett levelében a szent béke érdekében tett felszólalására, melylyel mély megütközését fejezvé ki a legújabb időben hazánkban elharapódzó antisemiticus áramlat felett, azt feltétlen kárhoztatásával sújtja, sőt benső meggyőződése s lánglelke egész hevével egyenesen kijelenti, hogy a türelmetlenség a magyar ember jelleméhez nem méltó.

Vajh e tüneményszerű alaknak, melyhez hasonlót felmutatni ritka század bír, bölcs szóllamai e nemzet által jól felfogva az általános béke hírnökévé válnának, hogy egy és ugyanazon Isten gyermekei, egy és ugyanazon haza fiai szűkeblűség és bizalmatlanság helyett őszinte testvéri szeretetet és vonzalmat táplálnának egymás irányában s így békés egyetértés és boldog együttlét örvendeztesse felekezeti különbség nélkül egyaránt minden jóézésű hazafit!